

IRIS

3/24

ročník 22 | číslo 3 | léto – podzim 2024
NEPRODEJNÉ

02 | Desetiletá
Ivice

05 | Takini už
jsou tři

14 | Tváře
kampaně

Desetiletá lvice

Samice lva berberského Tamika se narodila 1. července 2014 v německé Zoo Hannover. V Plzni je chována od 17. září 2015. Původně se sestrou Neylou, ta ale uhynula. Je matkou prvního v Plzni odchovaného mláděte lva berberského – Amiry (*12. 9. 2016). Celkem přivedla na svět v pěti vrzích 13 mláďat, všechny se samcem Matesem (*27. 6. 2010 v Olomouci). Její čestnou kmotrou je radní města Plzně Mgr. Eliška Bartáková.

Lvi berberští jsou v plzeňské zoo chováni od roku 2002, kdy vznikl přírodní čtrnáctiarový výběh proti hlavní pokladně. Do té doby zde žili pouze lvi pustiní neurčeného poddruhu v klecích a od roku 1974 nedošlo k odchovu. V červnu 2022 byl výběh znovu otevřen ve zmodernizované podobě. Rekonstrukce vyšla na 31 mil. Kč.

Chovaný poddruh lva pustiného přežil vyhynutí díky shodě okolností v menažérii marockých králů. V zoologických zahradách je chován výjimečně. Dříve obýval hory severní Afriky a je pro něj typická hustší a delší srst. Dlouho se myslelo, že je již vyhynutý, jako např. lev kapský, ale později vyšlo najevo, že je chován ve zvěřinci marockého krále. V dalších letech se dostal do několika zoo, kde se začal úspěšně rozmnožovat. Aktuálně jsou lvi berberští v přibližně 30 evropských zoo.

V současnosti se chystá odjezd dvou dvouletých plzeňských lvic do jiné zoo.

(mv)

SOKOLI Z TEPLÁRNY

Sokol stěhovavý patří mezi kriticky ohrožené ptačí druhy. V celé ČR je pozorováno pouze cca 90 pravidelně hnízdících párů. Jeden z nich si k zahnízdění vybral komín Plzeňské teplárenské, a. s. A to již opakovaně. Určitě k tomu přispívá i speciální kovová hnízdní budka vyrobená provozovatelem areálu a namontovaná ve výšce 100 metrů nad zemí. Malí sokolici se líhli přibližně v posledním dubnovém týdnu, což znamená, že snůška začala koncem března. Celkem se rodiče starají o mláďata generaci 35 až 40 dnů.

(př)

Foto (repro - zdroj Wikipedie)

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:

Jedno ze dvou vydrích mláďat z České řeky narozených v březnu letošního roku.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

U vchodu do Stellenbohmovy univerzity v Jihoafrické republice visí tabule, na které je tento text: „Ke zničení jakéhokoli státu na světě není třeba atomových bomb ani raket dlouhého doletu. Stačí snížit kvalitu vzdělávání a nechat studenty podvádět při zkouškách.“

Je po prázdninách...

František Hykeš

Konec prázdnin nemusím. Obvykle všechno, co končí, je nepříjemné. Naopak jejich začátek miluji. Těch plánů, toho těšení... Uvidíme se po roce opět s rodinou starší dcery, určitě stihneme objet všechny příbuzné. I ty, u nichž to nevyšlo loni. A dny, které strávíme na chalupě, věnujeme určitě odpočinku, a ne jako každoročně práci. Tři dny budou patřit dětským táborům, které pořádají mí přátelé. Už se těším. Zajímavá změna, příjemné zpestření. Příslušné termíny mám v diáři červeně zakroužkované. Aby se neztratily mezi ostatními šedesáti prázdninovými dny. To je dnů a každý může přinést něco zajímavého a příjemného, těším se každoročně. Zdá se, že tentokrát bude volněji i v práci, nehrozí žádné mimořádnosti. A týdenní služební cesta krásně zapadá do prázdninové atmosféry cestování. Až nebude letní žár, určitě se pojedeme podívat s manželkou na Slánsko na tamní zvonice. Unikátní podívaná, přesvědčuji ji, aby se výlet stal i její prioritou. Moc se mi to sice nedaří, ale určitě se tam vydáme. Ještě nejsme ani ve třetině prázdnin...

Začátek srpna mám jako zahrádkář pevně zafixovaný jako čas výsevu – nejdříve černé ředkve, je výborná proti zimnímu kašli, a potom ředkviček. Na ty se zase těší vnoučata. Jak jim říká druhá babička: Není nad plody z vlastní zahrádky, děti! Jenže ouha, klimatická změna nás přesvědčuje o svém bytí vlnou tropických veder. A to ředkvičky nemají rády. Ke klíčení potřebují vlhkou půdu. Jenže v týdnu zajet na zahradu a zalít záhon nebude mít nikdo z nás čas. Seti se odkládá na příští víkend. Vedra a sucho sice trvají, jenže tentokrát už nic oddalovat nelze. To by se mohlo projevit na úrodě, také by nemusela být žádná. Domlouváme se s manželkou, kdo je pojede v polovině týdne na chalupu zalít. Samozřejmě, že se to nikomu nehodí. Navíc musím vysvětlovat, proč jsem jich zase vysel tolik. Snažím se ženu přesvědčit, že stejně tak budou vzhledem k předpovědi počasí třeba zalít dva řádky jako řádků třicet. Nakonec se nějak dohodneme. Lepší stránka diskuse. Horší je ta, že zjistíme, že ve středu, v den domluvené závlivky, je hodně blízko poloviny srpna. Období letního neomezeného rozletu končí. Vždyť jsme ještě nebyli na návštěvě tam a tam, také jsme si říkali, že uděláme velký slevový nákup... Až se vrátím ze služební cesty, počítá se bude plný restů. Raději ani nepomyslet. Prostě jako každoročně. Klasika: Dva měsíce jsou na prázdninové plány a předsevzetí opět krátké. Ještě, že si po těch dlouhých letech pamatuji ze školních dob, že i září je také hezké a léto končí kalendářně až před jeho koncem. A potom se ještě můžeme těšit na babí léto!

PODPORUJÍ NÁS:

BYL TO ZÁMĚR

Sotva se dostaly první výtisky minulého čísla IRISu ke čtenářům, někteří už se nespokojeně dotazovali, proč jsme rozsáhlou zprávu ze křtu malého šimpanzího samečka Dumaye nedoprovodili také jeho aktuální fotografií. Že by se byli rádi podívali, jak tříměsíční opičí mimino vypadá. Přátelé, byl to redakční záměr: Navštivte zoo a podívejte se na něj ve skutečnosti. Jeden důvod. A ten druhý – lidoopi, obdobně jako lidská mláďata, vždyť jsou také našimi velmi blízkými příbuznými, opravdu nerostou jako z vody. Takže podoba Dumaye při křtinách za účasti primátora Plzně Mgr. Romana Zarzyckého byla hodně podobná té, která na vás hleděla z titulní stránky prvního čísla letošního ročníku IRISu. Ale jak vidíte, tentokrát je jsme vás o fotografii neochudili. (red)

Osmadvacátého prosince 2023
narozený šimpanzí sameček
ve věku osmi měsíců.
Foto Kateřina Misíková

Rekord již nikdy zopakovaný

Počátkem srpna roku 2014, tedy před deseti lety, se vylíhlo ve specializované expozici Akva-tera v Palackého ul. Zoologické a botanické zahrady města Plzně jedenadvacet krokodýlů čelnatých. I když zdejší chovatelé byli na pravidelné přírůstky u tohoto krokodýla z rovníkové Afriky – z Konga, Gabunu – zvyklí, takový počet označil vedoucí terarista Jiří Doxanský za rekordní. Samice nakladla 21 vajec a přesně tolik přišlo na svět také malých krodýlků. Ani jeden úhyn.

Samici zahrada získala v roce 1974 a samce v roce 1994. První mláďata udělala chovatelům radost na státní svátek 28. října 2003. Jak uvedl J. Doxanský, tak početný odchov se už opakovaně nezdařil. Navíc krokodýla čelnatého už plzeňská zoo nechová. (kc)

Foto Jaroslav Vogeltanz

Přírůstky, které stojí za spatření!

Hlavní chovatel v expozici Akva-tera v Palackého ulici, detašovaném oddělení plzeňské zoologické a botanické zahrady, Jiří Doxanský, se nadšením jen rozplývá: „Konečně chováme čistou linii pralesničky strašné. Nejjedovatější druh žaby a obratlovce planety jsme získali ze Zoo Liberec.“

Pralesnička strašná (na fotografii) je malá, žlutě zbarvená žabka z čeledi pralesničkovitých. Z druhů šípových žab je největší, v dospělosti může dorůst až 55 mm, přičemž samice jsou typicky větší než samci. Jako většina ostatních jedovatých žab uchovává i pralesnička strašná svůj jed v kožních žlázách. Prakticky je schopna zabít cokoli, a tak má jen dva nepřátele: žabožravého hada a indiány z kmene Chocó, kteří používají její jed k otrávení špiček šípů do foukaček. Kořist zasažená jedovatou šipkou zemře do několika sekund. Člověk podle indiánů prý uběhne ještě několik desítek metrů a pak padne k zemi. Jed žába ovšem nepoužívá k zabíjení kořisti způsobem jako to dělají například hadi. Je pouze obranným mechanismem. Predátory odpuzuje především její barva. Ve světě zvířat žlutá platí obecně za výstražnou.

Foto Jiří Doxanský

Ještě větší radost má zákonitě chovatel z ropušky *Atelopus balios* pocházející z nížinných pralesů Ekvádoru. Podle zdroje IUCN Red List, se jedná o kriticky ohrožený druh, který byl v roce 2012 zařazen na seznam 100 nejohroženějších druhů živočichů na světě. „Bizarní ropušky se podařilo plzeňské zoo opatřit od kolegů ze zoo v Basileji, která je zapojena do záchranného programu vedeného organizací Citizen Conservation. Abychom je vůbec získali,“ vysvětluje kurátor plazů Ing. Ondřej Trávníček, „museli jsme nejdříve zažádat o členství v této organizaci. Poslali jsme fotografie předem připravených terárií v zázemí Akva-tera s dovětkem že už se pro ropušky připravuje i expoziční terárium. Komise ze Citizen Conservation naši žádost s nadšením schválila a po náročném vyřízení všech dokumentů jsme mohli vyrazit pro žabky do Basileje. Celkem se nám podařilo přivést skupinu dvaceti mladých jedinců. Po transportu byly ropušky umístěny do předem připravených terárií, kde se všechny úspěšně aklimatizovaly. Hned druhý den začaly přijímat potravu v podobě malých octomilek a cvrčků. Doufáme, že se žabkám bude dařit i nadále a brzy přispějeme hodnotným odchovem, který bude následně umístěn do dalších evropských institucí.“

„A do třetice,“ nešetří J. Doxanský pozoruhodnými přírůstky Akva-tera, „opravdovou chovatelskou peckou je první rozmnožení v českých a slovenských zoologických zahradách krajty kýlnaté. Vzácného a kriticky ohroženého australského a v zoo zcela ojediněle chovaného hada. Jedenáct hádat přišlo na svět počátkem letošního léta. Od počátku byla plná života, dobře přijímala potravu, dnes jsou v tom směru už zcela samostatná. Prozatím jsou rodiče i mláďata v chovatelském zázemí, ale chystáme opatření, aby se na ně mohli podívat též návštěvníci,“ ujišťuje chovatel. (zh)

Guerézy angolské v novém

Během jediného dne na podzim loňského roku zbouřali stavbaři asi 50 let starou dřevěnou ubikaci gueréz angolských. Byla již v havarijním stavu. Zastupitelstvo města Plzně proto uvolnilo v květnu 2023 potřebné prostředky na novou stavbu. Ta byla slavnostně otevřena 27. června za účasti primátora města Plzně Mgr. Romana Zarzyckého, zástupců realizující firmy a vedení Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Hodnota investice je cca 20 mil. Kč. včetně DPH.

Nový pavilon nabízí velkou expoziční místnost, dva oddělené boxy s obslužnou chodbou, technickou místnost a přípravnu pro chovatele. Na jižní vnější straně je další box a na dva ostrovy směřují tunelové lávky. Navazující stavba z borovicových kulatin směrem k výběhu zeber je zastřešenou stylovou pozorovatelnou.

Bývalý domeček byl určen pro ptáky, gueréz angolským patřil od roku 1998, kdy se v něm zabydlelo postupně devět těchto primátů a narodilo se jedenáct mláďat. Jiným zoo poskytl tento chov úzkonosých afrických opic osm zvířat. Současná skupina je pětičlenná, tvořená jedním samcem a čtyřmi samicemi.

Chov gueréz angolských v Československu započal v roce 1988 příjezdem prvního páru narozeného v Africe do Zoo Dvůr Králové; celkem bylo dovezeno osm zvířat. Tuzemský chov se později co do počtu mláďat vyvíjel poměrně úspěšně zejména ve Dvoře Králové a také v Plzni. Jihlavská zoo od chovu ustoupila. Převažovali však samečkové. Z těchto důvodů byla v plzeňské zoologické zahradě na několik let sestavena kromě chovné tlupy souběžně z lichých samců též čtyřčlenná skupina v poutavé expozici afrických bažin spolu s antilopami a ptáky.

První sameček v pořadí druhého chovného páru byl pojmenován na počest herce Martina Dejara jménem Dardej. Dva plzeňští samečko-

vé odjeli do Zoo Bratislava a jeden dokonce až do jižní Afriky. Aktuálně je tanzanský poddruh guerézy angolské k vidění pouze v sedmi evropských zoo, o něco častěji je tomu v USA.

Guerézy patří mezi tzv. úzkonosé primáty Starého světa do čeledi kočkodanovití. Jejich nejbližší příbuzní z podčeledi hulmanů žijí v jihovýchodní Asii, guerézy jsou však opice výhradně africké. Spolu s langury a hulmany se začaly guerézy od kočkodanů a paviánů anatomicky odlišovat v miocénu (před 30 – 15 mil. lety). Vědecké jméno, převzaté z řeckého slova kolobos, znamená zakrslý a vztahuje se k zakrslému palci. Nemají také vyvinuté lícní torby jako paviáni, přizpůsobily se postupně trávení listů, které je jejich hlavní potravou. Mají proto velké množství slin; žaludky jsou vzdáleně podobné trávicím orgánům přežvýkavců s obsahem symbiotických bakterií, jež rozkládají celulózu v potravě.

Těsně po polovině srpna se narodilo v nové expozici gueréz první mládě. Sameček nebo samička? Prozatím nezodpovězená otázka, protože tlupa primátů dovolila po porodu mládě ošetřovatelům sotva spatřit. Určitou zajímavostí je, že zkušební matka Gypsi ho počala v době, kdy skupina žila po dobu rekonstrukce jejich expozice přechodně v pražské zoo. Letošní mládě je dvanácté od roku 1998, kdy chov tanzanského poddruhu gueréz angolských v Plzni započal. (rz)

Výstižnější Amazonie

V letošním roce, jak už jsme informovali, nastala poměrně výrazná změna v druhovém složení v pavilonu věnovaném přírodě Amazonie. Společně s drápkatými opicemi, dikobrazy kuandu a pásovcí zde může návštěvník nově vidět také ptáky typické právě pro tuto oblast světa. A to v atraktivní průchozí voliéře. Expozice tak výstižněji přibližuje druhovou bohatost této oblasti. Celkem přibýlo sedm druhů ptáků a jeden druh savce – tím je aguti černohřbetý. Tohoto hlodavce chová Zoologická a botanická zahrada města Plzně jako jediná v ČR. I když v minulosti už tu byl zastoupen.

Nejnápadnějším ptačím druhem je pár pestrobarevných arasari zelených z příbuzenstva tukanů. Jsou velmi zvědaví, takže se dají pozorovat z bezprostřední blízkosti. Tyrani bentevi z řádu pěvců zaujmou svou zářivě žlutou barvou a výrazným hlasovým projevem. Naproti tomu nenápadnými obyvateli vegetačního podrostu je pár vzácných hrabavých ptáků guanů guyanských. A je to opět plzeňská zoo, jež je jako jediná u nás představuje. Unikátním druhem je také trubač agami patřící mezi krátkokřídlé ptáky. Tento bizarně vypadající opeřenec má velmi zajímavou reprodukční biologii. Žije ve skupinách, kde se několik samců páří s jedinou samicí a po střídavém podílu na inkubaci mláďat všemi ve skupině pak také společně o potomstvo pečují. Nejhlasitějšími obyvateli pavilonu jsou pro Amazonii typičtí papoušci – amazónci modrohlaví. (tp)

Foto na stránce Kateřina Misíková

Arasari zelený.

Foto Kateřina Misíková

Takini už jsou tři!

Dne 6. června se v plzeňské zoo narodilo první mládě vzácného horského kopytníka takina čínského.

Takin čínský, nebo také zlatý, podle typické barvy husté splývavé srsti, pochází z horských oblastí Himaláje na území Indie a Číny. V malých rodinných stádech obývá zalesněné vysokohorské oblasti. Živí se okusováním stromů a keřů a spásáním různých druhů bylin. Samec dosahuje hmotnosti až 350 kg, samice jsou drobnější a jejich obvyklá hmotnost je do 230 kg. I přes jejich velikost jde o blízkého příbuzného kamzíků.

V Plzni žije chovný pár takinů od prosince 2021. Roční samice Bathory se narodila v Zoo Liberec a tehdy šestiletý samec John Woo má původ ve wroclavské zoo.

I přes svoji majestátnost jsou takini čínští velmi klidní a chovají se navzájem k sobě velice přátelsky. Samozřejmě John Woo je dominantní a má právo jít ke krmení první, ale jinak se k Bathory nikdy nechoval agresivně. Po narození mláděte se vzájemný vztah páru ještě utužil. Mládě má velmi silný vztah k oběma rodičům. Již po prvních dnech života je začalo nejenom následovat i do těch nejpříkřejších částí výběhu, ale též je aktivně vybízet ke hře.

Vzhledem k velmi silnému rodičovskému pudu obou partnerů není možné mládě oddělit, a tak pohlaví prozradí až způsob močení. (zz)

Zázrak u zubrů

Zubr evropský se dožívá v lidské péči přibližně dvaceti let. Jestliže devatenáctiletá samice porodí zdravé mládě, lze hovořit téměř o zázraku. A ten se stal v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Pro seniorku Radbuzu je to už devátý potomek, naopak pro čtyřletého samce Otmara původem ze Zoo Olomouc jde o otcovskou premiéru. Do Plzně přijela zubří samice ze soukromé obory v Měříně. Nejvíce mláďat se jí podařilo odchovat s partnerem Arbem, který uhynul v sedmnácti letech.

Plzeňská zoo chová zubry úspěšně od roku 1997, zdejší mláďata jsou v řadě zoo a dalších chovech. Dvě zvířata, právě potomci Radbuzu a Arba, pomáhají naplnit cíl vlády Ázerbájdžánu navrátit tohoto kopytníka, který směřoval ve 20. století na seznam vyhynulých zvířat, do volné přírody v národní přírodní rezervaci Šachdag na jižním úpatí Velkého Kavkazu. Na dlouhověkost zubrů jsou v plzeňské zoo zvyklí. U prvního chovaného páru se samice Cvarka dožila rekordních 25 let, což byl nejvyšší věk těchto zvířat v zoo v ČR. Matkou se ale naposledy stala ve 12 letech.

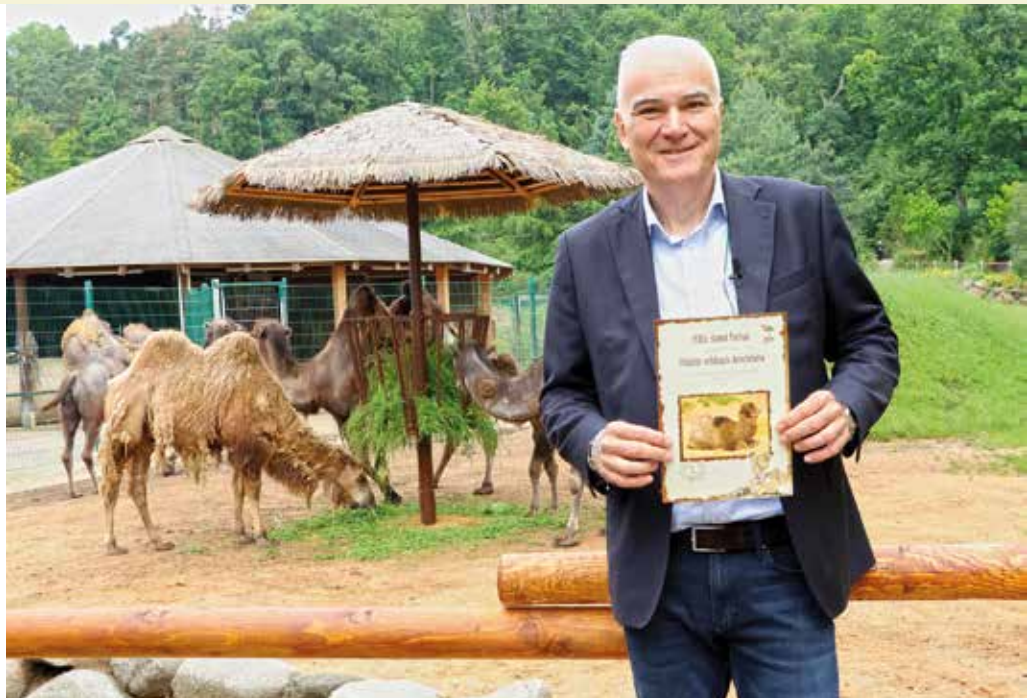
Rekordmanka Radbuz a s mládětem (vpravo).
Foto Martin Vobruba

Zubři jsou největší evropští přežvýkavci. Hmotnost samců je půl tuny až 920 kg, u samic od 320 do 540 kg. Ze tří jejich geografických poddruhů dva už vyhynuly. Horského zuba kavkazského vyhubil člověk po první světové válce; jemu příbuzného zuba karpatského potkal podobný osud již

dříve. Celkově zubří vymřeli ve volné přírodě v Evropě ve 20. letech minulého století. Prakticky současně započalo mezinárodní úsilí o jejich přežití. Druh zachránilo několik posledních zvířat chovaných v oborách a rezervacích. Především v Bělověžském pralese při polsko-běloruské hranici. (zt)

Nový kmotr nevybočuje z řady

Mláděta velblouda dvouhrbého v plzeňské zoo mají na své kmotry opravdu štěstí. Ať jsou z oblasti kultury, sportu nebo politického a společenského života, vždy jsou to skutečné osobnosti. Zalistujeme-li v knize Cesta k půl milionu návštěvníků, dozvíme se, že narozeným velblouděťatům se stali kmotry postupně tři náměstkové primátora Plzně, ale také prostřednictvím slovenské rockové skupiny Horkýže Slíže pořadatelé open air festivalu Majáles. Mládě dostalo symbolicky česko-slovenské pojmenování Brčo (v překladu Kudmáč) - Majáles. Připomenout je třeba rovněž letitý hlavní patronát nad chovem velblouda dvouhrbého, erbovního zvířete města Plzně, generálního sponzora časopisu IRIS – American Chance Casinos Česká Kubice (dnes Palasino group). Prozatím poslední velbloudí mládě v plzeňské zoo slavnostně pokřtil počátkem června MUDr. Kamal Farhan, poslanec Parlamentu ČR. Pro pětapadesátiletého věrného Plzeňana, úspěšně-

ho lékaře a deset let člena Poslanecké sněmovny jde o první zvíře v Zoologické a botanické zahradě města Plzně, jež je spojeno s jeho jménem. Velbloudí samička se narodila počátkem dubna jako

pohrobek po legendárním plzeňském velbloudu Mulisákoví. Matkou je šestiletá Tereza, pro niž jde o druhorozeného potomka. Pan poslanec pokřtil velbloudí přírůstek roku 2024 na Jessicu. (rd)

VÍTĚZOVÉ PRÁZDNINOVÉ ŠTAFETY JSOU PATRONY MANGUST ŽÍHANÝCH

Absolutní vítězové Prázdninové štafety, velkého letního putování po známých i méně známých místech Plzeňského kraje, se už několik ročníků stávají patrony některého ze zajímavých zvířat v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. Soutěžící z roku 2023 si na svou cenu museli tentokrát počkat až do letošního června. Těch, co navštívilo všech čtyřiapadesát turistických cílů, bylo totiž hodně. A zoo chtěla, aby na každého vyšlo jedno „vlastní“ mládě. Nakonec se to podařilo a Johana a Julie Čekanových, Anna Honzíková s bráškou Janem a Nelly Hurtová se dočkali a stali se patrony mláďat mangust žíhaných. Měli z toho všichni velkou radost a navíc se ještě dozvěděli od chovatelky Gabriely Czinnerové spoustu informací z jejich zvířecí rodinky. Např. že se právě dívají na kmen asi 30 zvířat. Mláděta jsou z několika vrhů od více rodičů, ale všechny dospělé mangusty se k nim chovají velice pozorně, takže jsou obklopeny vzájemnou péčí rodičů ale i „tetiček a strýčků“. Vedle zvířecího patronátu dostaly děti ještě dárky od partnerů Prázdninové štafety a z hejtmanství. Předal jim je 1. náměstek hejtmana Plzeňského kraje Petr Vanka. Ročník 2023 Prázdninové štafety byl jubilejní dvacátý. Pořadatelé celého projektu se za tu dobu několikrát vyměnili, ale plzeňská zoo a spolek jejích přátel IRIS u toho jsou od samotného počátku. Už pátým rokem je hlavním pořadatelem akce plzeňský spolek Dobroslov. (žr)

VLČATA KŘTILI HOKEJISTÉ

Křtiny trojčat vlků obecných narozených počátkem května se konaly 9. srpna. Jejich kmotrem se stal plzeňský hokejový klub Pilsen Wolves v čele se svojí nejmenší smečkou. Dostala jména Drápek, Chlupáček a Tlapička.

Celý program, jehož vyvrcholením byly právě křtiny, se nesl v duchu edukace o vlku obecném, o jeho působení na území ČR a také o jeho chovu v plzeňské zoo, který však bude do budoucna ukončen. Děti měly možnost účastnit se výtvarné soutěže, vlčí stezky s následným vylosováním výherců a všichni přítomní komentovaného krmení vlků. (km)

Foto 2x Kateřina Misíková

Foto Pavel Žížka

Vlastní a milované dítě se neopouští!

Mezi členy letos jubilujícího Českého svazu ochránců přírody (45 let od založení), kteří s ním spojili život prakticky, co organizace vznikla, patří rovněž Ing. Petr Pelikán. Minimálně v západních Čechách by mohl být zapsán do zlatého seznamu jeho význačných členů. Až článek dočtete a získáte-li dojem, že je to nadsazená glorifikace, klidně ho z něho vyškrtněte. Bude mu to stejné jedno, protože vše, co v rámci ČSOP společně s rodinou vykonal, nečinil pro slávu a jméno, ale z přesvědčení a pro přírodu a ekologii.

Organizovaným ochráncem přírody se stal již během studia na Vysoké škole zemědělské v Českých Budějovicích. V roce 1986 založil základní organizaci v rodném Spáleném Poříčí na jižním Plzeňsku, kam se po studiích vrátil a jako zootechnik nastoupil do místního jednotného zemědělského družstva. Tato skutečnost se stane později hned několikrát zásadní pro základní organizaci ČSOP, tak pro jeho život a malebné podbrdské městečko. S jemným úsměvem ve tváři prohodí: „Ano, jsem zdejší rodákem, dokonce bydlím v ulici Rodáků.“

Předsedova práce v zemědělství zásadně formovala i směřování a charakter organizace: „Stavěli jsme berličky pro dravce, aby na družstevních lánech chytali hraboše, ze starých plastových barelů od chemikálií jsme vyrobili desítky a desítky speciálních budek pro poštolky a puštíky, podél polních cest jsme vysazovali stromořadí. Když jsem se dozvěděl, že družstvo chce zlikvidovat samotu pod Borovnem, okamžitě jsem navrhl kolegům, že ji odkoupíme a tím ji zachráníme. Měl jsem plán z ní udělat základnu pod Brdy pro potřeby ČSOP, ale hlavně pro dětské tábory. Existuje dodneška, využíváme ji společně se skauty a děti jsou z ní nadšené. Je to pro ně velká romantika a divočina, samota, kam nevede stále elektrický proud. Družstvo o ni sice zájem nemělo, ale nám ji zadarmo nedalo. Chodili jsme na pole sbírat kamení, a tak jsme dluh, bylo to okolo padesáti tisíc korun, postupně upisovali.“

Pan Pelikán se krátce zamyslí a řekne: „Na ta léta vzpomínám dodnes nejraději. Svým charakterem jsme byli čistou neziskovkou. Brzy ale nastal celostátní trend brát do základních organizací zaměstnance. Ani my jsme se mu nevyhnuli, přijali jsme dva lidi. Hned nastala větší starost, jak vydělávat potřebné peníze. Částečně se se profesionalizovat, znamenalo vedle brigád nabízet i některé profesionální činnosti jako třeba výsadby dřevin.“

V roce 1989 koupila organizace další nemovitost. Přímo ve Spáleném Poříčí, při hlavní silnici, ano, dnešní ekocentrum a záchranou stanicí hendikepovaných volně žijících živočichů. „Byla to totální ruina s propadlými stropy. Lidi nám říkali, proboha, co to kupujete, to je na buldozer. Měli jsme ale nějaké peníze na účtu, další jsme získali od ústředí svazu ochránců přírody,“ zavzpomíná Ing. Pelikán.

Rok 1990 mu přinesl zásadní životní změnu. Byl zvolen starostou Spáleného Poříčí. Na otázku, zda mu k vítězství, dokonce absolutnímu, dopomohlo členství ve správné straně nebo práce a výsledky základní organizace ČSOP, odpoví: „Je pravda, že jsme byli mezi lidmi poměrně známí a vnímání jako tvůrci prvních krůčků, už předlistopadových, k občanské společnosti. Vzpomínám si, jak na prvého máje vždy vyvěsily jednotlivé organizace a podniky na náměstí své nástěnky, pokud možno zarámované co nejvíce do rudé, a chlubil se výsledky.

My tam dali žlutozelený plakát se žábami vyzývající k jejich ochraně. Členství ve svazu ochránců mi ve volbách určitě pomohlo, ale rozhodlo, myslím, to, že jsem jako zootechnik byl známý ve všech devíti spádových obcích, místní znali moje názory i pracovní výsledky.“

Foto Martin Vobruba

Ve funkci místostarosty stanul další člen ZO ČSOP Ing. Pavel Čížek, později dlouholetý starosta a stále činný náměstek hejtmána pro dopravu. Pro následující čtyřleté období vytyčili program třech priorit: Pozornost historii, školství a samozřejmě ekologii. Ve skutečnosti se jim městys důsledně řídil ještě další volební období. I proto, že si Petr Pelikán sice předsevzal, že starostovat bude jen čtyři roky a předsevzetí dodržel, ale v radě zasedal nadále. „Snažili jsme se rozumně hospodařit ve zpět získaných obecních lesích, jako jedni z prvních jsme zavedli barevné popelnice pro tříděný odpad,“ vrátil se do té doby tehdejší první muž obce. „V roce 1992 jsme vybudovali první část kořenové čistírny až pro sedm set obyvatel. V areálu zámku, společně s jeho opravou, jsme se soustředili na vznik střední školy. Vzalo si ji pod sebe plzeňské biskupství. Nejdříve to byla rodinná škola, brzy jsme ale otevřeli ještě ročník ekologie. Byl to tehdy na ministerstvu školství ovšem boj. A zase pomohlo jméno naší organizace ochránců přírody,“ zavzpomíná Ing. Pelikán – od počátku učitel zoologie a ekologie a později, až do roku 2012 také ředitel školy. „Už v prvních letech existence ekologického zaměření zde studovaly děti z více než poloviny Čech. Ani nevím, jak se ta možnost rozšířila. V zámku jsme

zřídili internát. Dodnes vzpomínám, jak se studenti učili na dekách v zámeckém parku. Jak bylo studium propojeno s rozvíjejícím se ekocentrem a se záchranou stanicí zvířat. Jeli jsme k nějakému nahlášenému nálezu a automaticky nás doprovázelo několik studentů. Prostě škola ke Spálenému Poříčí patřila. Bohužel, v roce 2016 se přestěhovala do Plzně...“

Zakoupený objekt přestával být ruinou a začínal být tolik potřebným zázemím pro organizaci. Záchranou stanicí v něm otevřeli, jako jednu z prvních v ČR, už v roce 1990. „Byla to nutnost,“ podotkne tehdejší předseda ZO. „Zájem o přírodu se mezi veřejností zvyšoval, lidé nám přinášeli poraněné a opuštěné živočichy a my se o ně museli postarat. Jako jedni z devíti stanic jsme se stali,“ pochlubí se pan Pelikán, „zakládajícími členy Národní sítě záchraných stanic, která vznikla v roce 1998. Dnes je jich více jak třicet. Právě vloni jsme si připomněli pětadvacet let její existence.“ Provoz stanice je dnes hlavní činností základní organizace, i když zdaleka ne jedinou. Ročně přijme a nějakým způsobem pomůže kolem 400 zvířatům.

Ekocentrum začalo fungovat ve Spáleném Poříčí v roce 1995. „Popravdě, z finančního hlediska nám hodně pomohla kořenová čistírka,“ přizná P. Pelikán. „Jako novinka a jedna z prvních v republice lákala zájem starostů. Pořádali jsme pro ně celodenní semináře. Dopoledne si prohlédli dokumentaci z její výstavby, po obědě následovala exkurze. Další peníze přinášelo pěstování vodních rostlin, manželka se tomu na komerční bázi věnuje dodnes, a osazování kořenovek, které začaly podle vzoru Spáleného Poříčí vyrůstat po celém Česku.“

Pan Pelikán zmíní další činnosti z jejich pestré škály: „Vždy jsme se hodně věnovali práci s dětmi. Pravidelně bylo a je součástí organizace kolem čtyř oddílů Mladých ochránců přírody. Aktuálním, velkým projektem je posílení populace sýčků v přírodě západních Čech. Koordinuje ho Plzeňský kraj a spolupracuje na něm též zoologická a botanická zahrada. Třicet let jsme organizovali krajská kola ekologické olympiády. Třikrát nám byla svěřena příprava kola národního. I tady si musím pochválit spolupráci se zahradou. Čtyřikrát se soutěž konala přímo v ní.“ Loni jako štafetu předali pořádku ochránci pořádání krajské olympiády Ekocentru v Horažďovicích.

Věhlas a zásluhy ZO ČSOP ve Spáleném Poříčí nezůstaly jen v hranicích jižního Plzeňska a Plzeňského kraje. Jako dlouholetý, zkušený a zasloužilý ochránce byl její předseda řadu let členem představenstva celostátního vedení ČSOP. Letos funkci předsedy ZO předal mladšímu. Petru Jandíkovi. Je přesvědčen, že to byl správný krok. Ale pomáhat chce dál. Aktuálně hodné práce je spojeno s celostátním srazem členů ČSOP v Chráněné krajinné oblasti Brdy. Inu vlastní a milované dítě se neopouští! Tím spíše, když není jen jeho, ale je celé rodiny.

František Hykeš

Slavící Slavkovský les

Chráněné krajinné oblasti (CHKO) Slavkovský les je padesát let. Takové výročí si zaslouží tomuto výjimečnému koutu západních Čech věnovat dnešní Skvosty přírody. I když se o této krajině v dané rubrice píše poměrně často. Ale půl století je půl století! Projdeme se po nejzajímavějších částech chráněného území, nahlédneme i trochu do historie. Se zvláštním čísle časopisu Arnika, periodikem o přírodě a historii Karlovarského kraje, vydaném ke zmíněnému výročí určitě nezabloudíme.

Krásenské rašeliniště.

Hnědásek krasavcový.

Foto 4x Přemysl Tájek

Poprvé se myšlenka na ochranu území s minerálními prameny objevuje v roce 1948. Na přelomu 60. a 70. let minulého století vzniká z iniciativy Františkových Lázní, Jáchymova, Karlových Varů, Lázní Kynžvart, Mariánských Lázní a Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze tzv. Petice pěti pečeti žádající o zřízení CHKO. Ta byla vyhlášena 3. května 1974 na výměře 611 km² a na části území okresů Cheb, Sokolov, Karlovy Vary a Tachov. Tedy o jedenáct let později, než vznikla CHKO Šumava, první na území západních Čech. Dodnes je Slavkovský les jedinou CHKO s posláním chránit neporušenost přírodních léčivých zdrojů. V celé chráněné oblasti a jejím nejbližším okolí je historicky zdokumentováno přes jeden tisíc vývěrů minerálních vod. Je to bez nadsázky nejbohatší kyselkové území Českého masivu.

VE ZNAMENÍ HADCE

Zdaleka ale nejde jen o ochranu léčivých vod, jež daly vzniknout západočeským lázním. V srdci Slavkovského lesa se nachází největší a současně nejvýše položená hadcová lokalita v ČR – Mnichovské hadce. Její rozloha není velká – měří jeden krát sedm kilometrů. Specifická flóra – serpentinyofyty, název je odvozen od vědeckého jména hadce – z ní vytváří jedno z botanicky nejceněnějších míst území. Hlavním jejím představitelem je bezesporu místní endemit rožec kuřičkolistý. Popsán byl v roce 1928, ovšem jednoznačné potvrzení, že je skutečně samostatným druhem, přineslo až moderní využití molekulárních metod v taxonomii rostlin. Současně ale rovněž potvrdilo existenci několika hybridů vyznačujících se většími květy.

VYSOKÁ TĚMĚŘ ZNIČILA DVĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ

Turisticky nejznámější hadcovou lokalitou je přírodní památka Křížky nad obcí Prameny. Nevelké území o rozloze 4,5 ha je nejhezčí v době, kdy zima přechází v předjaří. Rozkveté stovkami keříčků růžového vřesovce pletového. Ale není to tak dávno, co tato krása téměř vymizela. Pracovník

Prha arnika.

Upolíňová louka pod Křížky.

Správy CHKO Slavkovský les a šéfredaktor časopisu Arnika Mgr. Přemysl Tájek vzpomíná: „Přibližně po roce 2000 se záplava květů začala postupně vytrácet a poslední ojedinělé trsy kvetoucích vřesovců bylo možné spatřit pouze na obtížně přístupných skalních hranách. Příčiny degradace vřesoviště nebyly zpočátku zcela zřejmé. V podezření byla nejprve špatně načasovaná letní pastva ovci, kterou jsme začali uplatňovat na konci devadesátých let k potlačení nežádoucí agresivní vegetace. Podrobnějším sledováním bylo ovšem zjištěno, že zcela klíčový dopad má na vřesoviště zimní pastva přemnožená lesní zvěř, zejména nepůvodního jelena siky. V roce 2017 byla proto z popudu Správy CHKO přírodní památka Křížky po celém obvodu oplocena. Hned příští jaro se vřesoviště jako mávnutím kouzelného proutku opět začervenalo květy vřesovce a ožilo bzučením čmeláků. Oplocení je dodnes funkční, přístup lidem dovnitř umožňuje speciální průchod pletivem.“

Přemnožená vysoká škodí též v protilehlé národní přírodní památce Upolíňová louka pod Křížky. Rok co rok zde vykvétá méně a méně právě upolíňův evropských. Pokusy vyvrátily, že by na to mělo vliv kosení louky, jež je nezbytné pro přežití jiných vzácných rostlin. I zde je na vině přemnožená vysoká zvěř. V některých honitbách ve Slavkovském lese se jedná až o dvacetinásobné překročení normovaných stavů. Za současných legislativních podmínek je chránit přírodu před přemnoženými živočichy prakticky nespílnitelný úkol i pro státní ochranu přírody.

BEZ ČERTKUSE NENÍ HNĚDÁSKA

Slavkovský les má nejen vzácný rostlinný druh, jímž je výše popsany rožec kuřičkolistý, ale také svého vzácného motýla. Je jím hnědásek chrastavcový – i když správné pojmenování by mělo znít čertkusový. Jeho housenky se totiž živí jedinou rostlinou – čertkusem lučním. Jenže ten se stal s odvodňováním vlhkých luk v naší krajině vzácný. Ještě vzácnější je ovšem hnědásek. Na většině území ČR vyhynul. Ve Slavkovském lese

ho zachránila tzv. mozaiková seč luk. Započali s ní ve spolupráci s Entomologickým ústavem Akademie věd ČR v roce 2004 a uplynulých dvacet let potvrdilo, že přinesla výsledky.

Slavkovský les se může pochlubit přítomností i dalších vzácných motýlů. Ať je to hnědásek rozrazilový, okáč černohnědý, žlutásek borůvkový a perleťovec severní. Zajištění dlouhodobého přežití a posílení nepočetných populací dvou posledně uvedených druhů je jedním z nejdůležitějších úkolů druhové ochrany ve Slavkovském lese. Celkově je zdejší kraj však na motýly stále poměrně bohatý.

MOKŘADY CHRÁNÍ RAMSAR

Mezi nejvýznamnější a poměrně rozsáhlá přírodní stanoviště Slavkovského lesa patří rašeliniště. Zdejší nadmořské výšky s vysokým celoročním úhrnem srážek spolu s vývěry podzemních vod vytvářejí podmínky pro existenci specifických rašelinných společenstev. Jejich význam pro přírodu byl zřejmý už našim předkům; první rašeliništní chráněné území ve Slavkovském, tehdy Císařském lese, bylo vyhlášeno již v roce 1933. Samozřejmě to byly Kladské rašeliny. Existuje dodnes a má pět částí – Tajgu, Lysinu, Paterák, Husí les a Malé rašeliniště. Chrání porosty borovice kleče a blatkové bory připomínající severskou tajgu. V úhrnu má rozlohu 306 ha. V bylinném patře dominují suchopýry pochvaté, keříčky vřesu a vlochyň, drobné klikvy bahenní a šichy černé. V roce 1977 byla okolo Kladského rybníku – v současnosti je její délka dva kilometry – zprovozněna jedna z prvních naučných stezek u nás. O mnoho let později – v roce 2013 – byl v komplexu budov ve švýcarsko-alpském stylu otevřen na Kladské první dům přírody v ČR. Vzhledem k blízkosti Mariánských Lázní navštíví ročně toto nejznámější místo ve Slavkovském lese 80 000 až 100 000 návštěvníků.

Stavebním prvkem všech rašelinišť je mech rašelinič. Na vrcholu neustále dorůstá a na spodním konci odumírá, čímž vzniká vrstva rašeliny. Přestože roční přírůstek nové rašeliny se pohybuje pouze kolem jednoho milimetru, některá zdejší rašeliniště dosahují mocnosti přesahující i pět metrů!

Rašelina byla už hodně let dozadu hojně využívanou surovinou: Zprvu sušená v podobě tzv. borků k topení a jako stelivo pod dobytek, také k balneologickým účelům, později – po roce 1945 – jako zúrodňující komponent do půd na meliorovaných a jinak upravovaných zemědělských plochách. Pro tyto účely průmyslově dobývaná rašelina zcela devastovala rozsáhlé plochy i západočeských rašelinišť. Těžba se nevyhnula ani Slavkovskému lesu – konkrétně podle pamětníků jeho nejkrásnějšímu Krásenskému rašeliništi na úpatí vrchu Špičáku u Krásna nedaleko Horního Slavkova. Průmyslová těžba začala na konci 80. let minulého století a trvala na výměře 60 ha takřka dvacet let. Ušetřena jí byla pouze malá severovýchodní část lokality. Ta dnes slouží jako zdroj pro šíření typických rašelinných druhů na okolní plochy. I přes devastující událost z konce minulého století je území vyhlášeno jako evropsky významná lokalita s řadou pozoruhodných druhů živočichů a rostlin, jako jsou třeba vážka jasnokvrnná, vážka čárkovaná a žlutásek borůvkový, kyhanka sivolistá, klikva bahenní nebo rosnatka okrouhlolistá. S revitalizačními opatřeními s cílem obnovit přirozený vodní režim se na Krásenském rašeliništi započalo v roce 2009.

Zatímco v nejvyšších polohách Slavkovského lesa převažují rozsáhlá lesní rašeliniště, pro

střední výšky jsou typické četné menší nelesní mokřady napájené nejen vodou dešťovou, ale takéž podzemní. Jsou proto bohatší na živiny a počty rostlinných druhů. Po druhé světové válce ve spojení s úbytkem obyvatelstva zůstala velká část mokřadních luk ležet ladem. Dnes je jim však prostřednictvím managementových plánů CHKO Slavkovský les znovu věnována odpovídající péče.

Nejcennější mokřady Slavkovského lesa byly zapsány pod názvem Pramenné vývěvy a rašeliniště Slavkovského lesa v roce 2012, po čtyřech letech intenzivních příprav a schvalování, mezi světově výjimečné mokřady chráněné Ramsarskou úmluvou – přesněji Úmluvou o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva. Dokument byl přijat většinou států světa v iránském městě Ramsar a k letošnímu roku chrání na Zemi přes 2 500 míst. V ČR je jich 13. Už název napovídá, že chráněné území ve Slavkovském lese se skládá ze dvou samostatných celků – horských rašelinišť a dále z ostatních významných mokřadů s častými vývěry minerálních vod.

PROZRAJUJE JE SIROVODÍK

Probublávající voda, syčení, zápach sirovodíku – to jsou tři hlavní znaky mofet. Ne zcela běžného přírodního úkazu, který se ale ve Slavkovském lese objevuje hned na čtyřech místech. Jejich existence je spojena se zdejší třetihorní vulkanickou aktivitou. Nejznámější výskyt mofet je spojen s přírodní rezervací Smradoch vzdáleném asi čtyři kilometry od Mariánských Lázní. Podobně rozsáhlé, ale veřejnosti takřka neznámé je mofetové pole v přírodní památce Sirňák nedaleko obce Ovesné Kladruby, rovněž na Mariánskolázeňsku. Návštěva tohoto místa je zajímavým zážitkem především za silných mrazů, kdy se v jezírcích s „našlehanou“ vodní pěnou vytvářejí žlutobílá ledové trčtyře. Málo známé mofety jsou také u rybníka Kyselka poblíž Nové Vsi a v přírodní rezervaci Mokřady pod Vlčkem.

VE ZNAMENÍ ARNIKY

Na závěr ještě několik řádek ke znaku CHKO: Vytvořila ho před 50 lety Ing. arch. Anna Hostičková, tehdejší pracovnice Stavoprojektu Plzeň, dodnes veřejně činná odbornice. Používaný je stále, jen pavézový tvar se změnil v kruhový. Hlavním motivem je horská, zákonem chráněná, žlutě kvetoucí prha arnika. Modrá barva v horní části znaku symbolizuje vedle oblohy také vodní toky a minerální léčivé prameny, kvůli nimž byla CHKO právě před půl stoletím vyhlášena. Trojice vrcholů znázorňuje trio nejvyšších hor Slavkovského lesa. Jen tak bokem: Jaká je nejvyšší hora Šumavy a Bavorského lesa ví zřejmě každý, známý je i nejvyšší vrchol Českého lesa Čerchov, známá je též Dyleň v jeho severní části. Ale u Slavkovského lesa většina dotázaných určitě zaváhá. Takže vězte: Je to Lesný s nadmořskou výškou 983 m. Jen o pouhý metr je nižší Lysina. Třetí špička znázorňovala Kružný. Později se však ukázalo, že ho o 35 metrů převyšuje Ovčák.

Všechny tři vrcholy řady znaku, stejně jako Ovčák, se nacházejí v Kynžvarské vrchovině, tedy v centrální horopisné části Slavkovského lesa. A jak je zřejmé, též v jeho nejvyšších partiích. Ani z jednoho není výhled do krajiny, pouze k Lesnému se lze dostat po turistické značce. Společně s Lysinou jde o místa s nejnižší průměrnou roční teplotou ve Slavkovském lese. Činí jen pouhých pět stupňů Celsia. Současně zde spadne nejvyšší roční úhrn srážek – 900 mm. (rz)

Jedinečnost místa u Hartmanic

Suchopýr určitě nedostal jméno od toho, že roste na suchých stanovištích. Libuje si naopak v místech zamokřených – jeho jednotlivé druhy jsou vlhkomilné, slatiništní až rašeliništní rostliny. Ani s úporným plevellem pýrem nemá nic společného. Zatímco tato plevelná tráva patří, jako u nás všechny rostoucí traviny, do čeledi lipnicovitých, suchopýry jsou součástí čeledi šachorovitých, jejichž reprezentantem, který jí dal název, je šachor. Rostlina pokojová, ovšem rostoucí rovněž v našich podmínkách, především ve vypuštěných rybnících. Ale zpět k suchopýru. A jeho názvu. Ten je odvozen od vzhledu převážně oboupohlavných květů, klásků. Okvěti je přeměněno zpravidla v 10 až 25 štětín, jež jsou později velmi dlouhé, mnohonásobně delší než nažka a tvoří chmýr. Plodem je trojhranná nažka. Rod těchto jednoděložných vytrvalých bylin obsahuje 25 druhů, u nás rostou pouze čtyři. Dva jsou celkem časté, silně ohrožené je naopak suchopýr širolistý. A velmi vzácný a kriticky ohrožený je **suchopýr štíhlý** (*Eriophorum gracile*). U toho se zastavíme podrobněji: Jeho ohrožení vychází především z velmi malé stanovištní konkurenceschopnosti, další příčinou jsou změny ve vodním režimu růstově vhodných lokalit. Z původního počtu nalezišť – více než padesátky – se jich do dnešních dnů dochovalo méně než deset. Mnoho jich zaniklo odvodněním, melioracemi, popř. přeměnami na zemědělskou půdu (pastviny, pole). Několik se jich nachází v Třeboňské pánvi a na Českomoravské vrchovině. V západočeské části Šumavy zůstalo jediné. Je současně jediné v celých západních Čechách. Našli byste ho poblíž Hartmanic a drží si jedno republikové prvenství: Jde o nejvýše položenou lokalitu v ČR. Do 1 000 metrů nad mořem jí chybí pouhých 95 metrů. V Karlovarském kraji suchopýr štíhlý zcela chybí. (zh)

Foto převzato z přehráničního projektu Květena Šumavy. Autor Libor Ekrť.

Mé setkávání s Brontosauorem

Ing. František Hykeš

Právě se narodil rok 1974. Je ještě úplně v plenkách; lidé se ani pořádně nenaučili psát místo trojky čtyřku. Na konferenci OSN ve Stockholmu byl vyhlášen Rokem životního prostředí. Událost, která poznamená nejen celých následujících 12 měsíců. Velkým impulsem je též pro naše ekology. Životní prostředí se sice skloňuje ve všech pádech, ale upřímně – mnoho se pro jeho ozdravení nedělá. Každé zlepšení ovzduší, čistoty vodních toků je příliš nákladné, orientace a struktura našeho průmyslu je mu dost antagonistická. A právě v takovémto společenském klimatu se v Praze zrodilo mládežnické hnutí Brontosaurus. Hned první měsíce přesvědčí, že není jen dítětem propagandy, ale chce být skutečnou silou a pomocníkem. Vzniká sice pod hlavičkou Socialistického svazu mládeže – jediné oficiální organizace sdružující mladé lidi, ale brzy dokazuje, že se bude snažit být maximálně apolitické, o to více ekologické. Rychle o tom přesvědčuje veřejnost, především mladou. Pomáhá mu v tom, vydatně a profesionálně Zápisník Brontosaura. Ten vychází v Mladém světě. Jestliže to byl do té doby podpultový časopis, stává se jím dvojnásob. Redaktorem zmíněné rubriky není nikdo jiný, než Ing.

Josef Velek. Brzy s ním může Brontosaurus hrát na přetahovanou o to, kdo z nich dvou je mezi mládeží populárnější. Také když v roce 1990 při potápění tragicky v 50 letech Ing. Velek umírá, nekrology a životopisy ho prohlašují za prvního československého ekologického redaktora.

Tak to bylo moje první setkání s Brontosauorem. A poněvadž se mi podařilo získat Mladý svět na předplatné, byl jsem s ním ve spojení pravidelném, každotýdenním.

Druhé setkání, byť po několika let po sobě plánované – se uskutečnit nepovedlo. Majitel objektu – sokolovské státní statky – o nějakou publicitu přirozeně nestály. A tak novinářská návštěva hradu Hřebeny (Hatemburg) na Sokolovsku se pokaždé minula s přítomností dobrovolníků od nás i ze zahraničí snažících se ho zachránit před další devastací, jež už tak byla značná. Hnutí Brontosaurus se v osmdesátých letech totiž zaměřovalo nejen na ochranu přírody a zejména na životní prostředí, ale také se pokoušelo formou mezinárodních mládežnických táborů zachraňovat chátrající významné kulturní památky. Jednou z nich byly právě Hřebeny.

Napotřetí, a to už na živo, jsem se potkal s Brontosauorem, odhadl bych, tak počátkem druhé poloviny osmdesátých let na tiskové konferenci k aktuálně budované poslední nádrži Novomlýnského

vodního díla. Pálavu jsem poprvé spatřil při školní exkurzi na moravské vinice. A hned jsem si ji osudově zamiloval. Přesněji táhlý vápencově bílý hřeben Děvína. Tiskovka byla příležitostí se sem znovu podívat. Ani nevím, co velkého jsem si vymyslel za důvod, že jsem na ni byl z krajské redakce v západních Čechách vyslán. Představoval jsem si, že vyslechnu úvodní přednášku o významu přehrad a půjdu se kochat Pálavou. Jenže všechno bylo jinak. Konference nepředstavovala nejlepšího bagristu, buldozeristu, betonáře, jak bylo v oněch letech zvykem (i když nic proti jejich podílu na díle). Jejím cílem bylo od počátku formovat veřejné mínění proti dostavbě tohoto největšího moravského vodního díla. Pro krajánka z konce republiky, z regionu, který se dmul pýchou, jakou je pevnou hrází míru a socialismu, něco naprosto nevidaného a hlavně neslýchaného. A nepochopitelného! Ne ovšem tak už pro novináře z Prahy a dokonce ani z Brna. Místo budovalských frází tvrdá ekologická fakta: Kolik už bylo nenávratně zničeno lužního lesa, nakolik nepříznivě ovlivní vodní plocha mikroklima oblastí, jak poničí krajinný ráz. Vše v režii právě hnutí Brontosaurus. Kdepak výlet na Pálavu. Seděl jsem jako přikovaný, poslouchal vystoupení jednoho ekologa za druhým, dělal si rychle poznámky, ale hlavně se přede mnou otevíral paralelní svět. Poslali jsme i zdravotní občanům Mostecka, kteří se začali bouřit a veřejně

IRIS NA STATKU LÜFTNERKA

Letos se odchov vyder podařil!

Poprvé se mládě v expozici Česká řeka narodilo v roce 2010 a stalo se tak v českých a slovenských zoo poprvé.

Po dlouhých čtrnácti letech se v Zoo Plzeň podařilo odchovat mláďata vydry říční. Dvě mláďata, samec a samička, se narodila již 10. března 2024, ale dlouho nebylo jisté, že se odchov podaří. Vydry říční se totiž v lidské péči daří odchovávat pouze výjimečně. Zvířata jsou velmi citlivá na stres, a proto ztrácejí chuť se množit, nebo se matka o narozená mláďata nestará.

Chovný pár, jež je velkou atrakcí České řeky pod statkem Lüftnerka, obzvláště nyní s mláďaty, tvoří samice Jana, která se narodila v roce 2018 v Německu. Do Zoo Plzeň zamířila o rok později ze Záchrané stanice Hankensbüttel. Samec Luke (Bonifác 2) pochází ze Šumavy, do Plzně se dostal ze Záchrané stanice v Pavlově.

První mláďata se páru narodila již na podzim 2023, ale po dvou dnech uhynula. „I letos jsme samici poskytli co největší klid a možnost nerušeného porodu. Mláďata porodila do spojovacího

tunelu mezi výběhy, který si předtím vystlala slámou. Několik dní vůbec nevylézala, ani nepřijímala potravu. Poté využívala možnosti nerušeného nočního lovu živých ryb ve výběhu. Přítomnost mláďat prozrazovalo pouze jejich slabé pískání. První týdny jsme naprosto omezili přítomnost v blízkosti nory, protože samice se chovala velmi ochranně. I přes sklo útočila na chovatele. Naštěstí se postupně uklidňovala a rychle rostoucím mláďatům začala dovolovat krátké vycházky

z tunelu do nory,” popisuje situaci u vyder kurátorka Miroslava Palacká a pokračuje: „Na začátku dubna jsme tak poprvé zjistili, že jsou mláďata dvě a jsou v pořádku. Jejich pobyt v noře byl podmíněn aktuálním rozpořádkem samice, která je při jakémkoli pocitu nebezpečí opět ukryla do tunelu. Na začátku května, ve dvou měsících věku malých vyder, jsme měli poprvé možnost samici nakrátko oddělit ve výběhu a mláďata zkontrolovat, dát jim čipy a zjistit pohlaví.”

Foto Jaroslav Vogeltanz

Takto vypadal hrad Hřebený v době, kdy mu chtěl pomoci Brontosaurus.

protestovat proti zdraví škodlivému ovzduší. Pálavu jsem jen zahlédl z autobusu při návratu do Prahy...

Vodní dílo Nové Mlýny bylo dostavěno v původním rozsahu. I když s určitými úpravami. Horní jezero slouží k rekreaci, prostřední je rozsáhlou

ptačí rezervací, spodní si oblíbili rybáři... A ekologové se kupodivu s ním nejen smířili. Jeho vliv na okolní krajinu posuzují v období měnicího se klimatu jednoznačně za blahodárny. Někteří dokonce tvrdí, že za situace, kdy jižní Morava stále

Foto František Hykeš

Novomlýnské nádrže pod Pálavou.

více žijí, udržují lužní lesy při Dyji při životě právě Nové Mlýny. A vzdálená prý není ani doba, kdy se bude zdejší voda čerpat k velkoplošným závlahám. Tak jak nechybělo v dřívějších plánech využití vodního díla.

Krátce poté začaly mladé vydry zkoušet ochutnávat pevnou potravu. Velmi jim chutnalo kuřecí maso i rybí filety. Navíc je zvědavost a povzbuzování matky zanedlouho vylákaly na první výlet do výběhu. Vydry se nerodí s vrozenou schopností plavat – vše je musí matka naučit. Někdy až na první pohled drsným způsobem. Současně je celou dobu pečlivě hlídala, aby se žádnému nic nestalo.

Jak plyne čas, každý den jsou mláďata odvážnější a odvážnější; postupně se již naučila i po-

tápět. Matka jim každodenně samozřejmě dává též lekce lovu, k čemuž jí slouží klacíky a kousky kůry. Přesto, že se samice pomalu začala smířovat s přítomností lidí v blízkosti jejich mláďat, ostražitost jí zůstala.

Vydra říční je jednou z hlavních ozdob expozice Česká řeka od září 2008, tedy od jejího otevření. Předtím byla v Plzni chována v druhé polovině 30. let 20. stol. ve staré doudlevecké zoo Iris. Později to byla ještě trojčata z přírody.

NA STATKU LÜFTNERKA IRIS

První mládě se v expozici Česká řeka poprvé objevilo koncem srpna 2010. A bylo to současně poprvé v historii českých a slovenských zoo.

Vydra říční náleží do čeledi lasicovitých čili kunovitých šelem a mimo jiné je bioindikátorem čistoty krajiny. Podle současné legislativy je silně ohroženým druhem české fauny. Jde o samotářské zvíře. Je vysoce teritoriální; velikost teritoria je značně proměnlivá, závisí na množství potravy a kvalitě vody. Jeden samec může obývat až stokilometrový říční úsek. Loví ryby, v menší míře tvoří jídelníček další obratlovci a hmyz, raci, žáby a vodní ptactvo. Vydra je skvělý plavec a potápěč – dokáže vydržet pod vodou až čtyři minuty a uplavat 400 m. Potopí se až do hloubky 15 m, více však loví v mělčích vodách. Nemá tukovou vrstvu, která by ji chránila proti chladu ve vodě, ale kompenzuje to velmi hustou srstí. Na jednom centimetru čtverečním těla roste až 50 000 chlupů. Na dokonalé funkci srsti závisí vydřův život, a proto její úpravě věnuje i 10 procent své aktivity. Někdy dokáže při plavání vyskočit z vody až do 90 cm. Je dosti zvědavá a hravá. Může se dožít více než 18 let.

Hlavním partnerem chovu vyder a celé zoo je Vodárna Plzeň. Čestnou kmotrou samice Jany se stala v červnu loňského roku plzeňská atletka Tereza Petržilková – aktuálně šestá nejrychlejší Evropanka na trati 400 m. Kmotrou její dcery Žofky je od 27. června letošního roku starostka městského obvodu Plzeň 1 Ing. Ivana Bubeníčková a samečka Huga generální ředitel Vodárny Plzeň Ing. Jiří Kozohorský, MBA (na fotografii vlevo vedle ředitele zahrady Ing. J. Trávníčka). (rz)

Foto 2x Kateřina Misíková

Současný pohled na Niklojc hrušku.

Památným stromům věnujeme stálou pozornost. Jde často o přírodní rarity, významné krajinné prvky, mají značnou historickou i kulturní hodnotu. Dnes vám představíme „obyčejnou hrušni v poli“, ale s velice silným příběhem.

Dvakrát ji zachránil stesk po domově

Ovocné stromy tvořily důležité orientační body v krajině; jestliže byly zasazeny na hranici katastrů nebo panství, jejich košaté koruny ji po staletí zdaleka označovaly. Pokud už musely být pokáceny, označovaly hranice alespoň jejich pařezy.

Ve dvacátém století ovocné stromy z polí rychle mizely. Již v roce 1933 si v časopise *Hospodář československý rolník* Hajský z Předních Zborovic na Strakonicku posteskl: „Tak mi často připadá, že písnička »Stojí hruška v širém poli, vršek se jí zelená«, patří k zapomenutým nebo k zapomínaným věcem, o nichž s povzdechem řekneme: Bejvávalo, bejvávalo! Ano, stály v polích hrušky, jabloně i švestky, ne jeden strom, ale celé stromořadí; dnes už nejsou. Stromy stály, usychaly, suché se kácely, hospodáři nové nevysazovali, a dnes budeme mít polní stromořadí jen v národních písničkách a v dědečkových vyprávěnkách. Stromy v polích jsou skutečně vzácností... Přitom chránily obilí před krupobitím a divokými víchřicemi, které svými mohutnými korunami zachytily, a krajinu okrašlovaly...“ Tolik rolníkům postesek z roku 1933.

NIKLOJC HRUŠKA NAD CHOUZOVY

Chouzovy na jižním Plzeňsku se mohou přes všechny proměny krajiny v posledním století prastarou hruškou (správně hrušní, ale v celém textu ponecháváme lidový a obecně vžitý pojem hruška – pozn. red.) stojící v polích pochlubit. Roste přibližně jeden kilometr severně od vsi. Během staletí byl pro ni používán bezpočet názvů. Za všechny uvedme jména Niklojc hruška, hruška Bobek, Chouzovská hruška nebo hruška Václava Hajšmana. Dnes je strom známý nejčastěji jako Niklojc hruška. Což je v tomto případě krajová forma přivlastnění používaného na již-

ním Plzeňsku již v šestnáctém století. Jde o zkráceninu přívlastku – Niklovic.

Niklojc hruška se nachází na chouzovském katastru v lokalitě Na Borkách, v místech, kde před staletími probíhala hranice mezi hradišským a štáhlavským panstvím a kde se dnes setkávají katastry vsí Chouzovy a Chválenice. Roku 1935 měla ve výšce 120 cm objem kmene 380 cm, o třicet let později je uváděn obvod 450 cm. V roce 2016 byl dokonce 530 cm. Drobné plody chouzovské hrušky se nikdy nedaly jíst pro chuť nebo nasycení. Místní si je ale chodili na podzim trhat, sušili je a v zimních měsících jedli jako pochoutku. Drobné hrušičky daly chouzovské hrušni také další lidový název: Bobek.

Nejstarší svědectví o existenci hrušky pochází z roku 1845, kdy už byla vzrostlým stromem. Od té doby patří stále stejné rodině – Hajšmanovým z Chouzov. Dáme-li dohromady rodinné vzpomínky, údaje uvedené v obecní kronice a skutečnosti vyplývající z dalších archivních pramenů, otevírá se před námi velice zajímavý příběh neobyčejného stromu i rodiny, která ho vlastnila.

Možná čtenáře zarazí, že strom v minulosti patřil a patří rodině Hajšmanových, a přesto se nazývá Niklojc hruška. Jde o památku na dřívější majitele majetku, jenž ho vlastnil ve druhé polovině 17. století. Tak zvané po chalupě se však jméno Nikl uchovávalo mnohem déle.

Nabízí se otázka, zda hruška na Borkách nad Chouzovy rodinu Niklových vůbec pamatuje. Vzhledem k tomu, že v polovině devatenáctého století byla již výrazným a z dálky viditelným stromem, není tato skutečnost vyloučena. Neexistuje však zároveň žádný písemný doklad, který by tuto domněnku přímo potvrdil.

DVOJÍ ZÁCHRANA Z MILÍNOVA

V dubnu 1818 se manželům Dorotě a Janu Hajšmanovým narodila jejich nejmladší dcera Barbora. Dívka časem dospěla a počátkem roku 1845 se provdala za sedláka Václava Rybáře z Milínova. Mezi novomanžely byl poměrně velký věkový rozdíl. Barboře bylo sedmadvacet let, Václavovi čtyřiačtyřicet. Ženich byl čerstvým vdovcem. V prosinci 1844 mu zemřela na zápal plic manželka Marie a zanechala po sobě čtyři malé děti. Václav Rybář zastával v Milínově zodpovědný úřad obecního rychtáře a potřeboval co nejdříve přivést k dětem do statku novou hospodyně. Barbora svému muži mezi léty 1845–1867 porodila dalších deset potomků. Podle pověstí, tradované v rodině, se Barbořin otec Jan Hajšman rozhodl v polovině 19. století Niklojc hrušku porazit. Rozložitou korunou mu totiž stínila na poli. Když svůj záměr zmínil před dcerou, dala se mladá žena do pláče. Prosila hospodáře, aby strom nekácel. Ten vůbec netušil, jak moc je hrušeň pro ni důležitá. Dívka k ní měla od malička silné pouto. Kdykoliv musela odejít ze statku, neomylně jí z dálky připomínal domov. Jinak tomu nebylo ani poté, co se provdala do Milínova. Když bylo Barboře smutno a její srdce zatoužilo po rodném dvoře, vyšla za humna, přehlédla údolí řeky Úslavy a přímo proti sobě spatřila ve stráni hrušku vzdálenou sedm kilometrů. Šlo o jediné pojítko s domovem, protože Barbořina rodná ves Chouzovy z Milínova vidět není. Když Jan Hajšman přání své dcery vyslechl, rozhodl se dceři vyhovět a od porážení stromu upustil. Existuje pramen, který potvrzuje, že se na Borkách skutečně již v roce 1845 nacházel vzrostlý strom představující významný orientační bod v krajině.

V minulosti k němu vedla přímo polní cesta. Dnes hruška stojí uprostřed pole.

V chouzovské obecní kronice z roku 1935 se k ní vztahuje následující zápis: „Pozoruhodná a daleko viditelná je stará, planá hruška »Bobek na Borkách«. Má již vyhnílý kmen, přesto však její rozložitá koruna každého jara krásně rozkvétá i se zelená...“ Ze vzpomínek paní Marie Vimrové víme, že dutinu uvnitř stromu již v této době myslivci využívali jako skryš při pozorování a odstřelu zvěře. Roku 1925 se Václav Hajšman rozhodl strom porazit. Stejně jako dědečkovi Janovi, také jemu stínla a překážela při práci na poli. V srpnu 1925 se ovšem Václavova dcera Barbora provdala rovněž do Milínova. Pohled z milínovských humen na chouzovskou hrušku byl pro ni jediným spojením s domovem. Stejně jako pro její prarátetu Barboru Rybářovou. Niklojc hruška byla tedy podruhé zachráněna.

ZKÁZA A ZNOVUZROZENÍ

Vzhledem k tomu, že stojí v otevřeném poli, byla hruška od počátku svého života vystavena klimatickým pohromám. Bouřky a vichřice nejen výrazně narušily silný kmen stromu, ale od nepaměti ničily i jeho vysokou a z dálky viditelnou korunu. V roce 1952 se stalo novým hospodářem místní jednotné zemědělské družstvo. Meze byly rozorány, ale stará hruška překvapivě i tyto změny přežila. Osudovou se jí měla stát až velká vichřice 21. února 1967, která se přehnala nad celým tehdejším Západočeským krajem. Víchr o rychlosti přesahující 100 km za hodinu strom silně poničil a téměř jej zbavil koruny. Zůstalo pouze torzo kmene a část větví. Želčanský kronikář při té příležitosti zapsal do kroniky: „... Kmen hrušně je dutý, od východní strany vyhnílý. Do dutiny se může schovati dospělý člověk. K obeprnutí kmene musí být tři muži, kteří se prsty rukou jen dotýkají. Obvod kmene jeden metr nad zemí měří 4,25 metry. Ulomená větev metr od rozvětvení má 2,10 m. Dřevo její je hodné chatrné, zachvácené houbou, ale při povrchu pod mohutnou korou je ještě plna života...“

Pohromu z roku 1967 strom nakonec ustál a svou košatou korunou upoutává z dálky pozornost dodnes. Porovnáme-li však dnešní jeho podobu s fotografiemi z roku 1950, je patrné, že hruška je mnohem nižší než před půl stoletím.

JEDEN Z NEJMOHUTNĚJŠÍCH STROMŮ V ČECHÁCH

Od 5. října 2016 je Niklojc hruška rozhodnutím odboru životního prostředí Městského úřadu Starý Plzenec chráněným památným stromem registrovaným Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Roku 2017 byla zařazena do publikace Marie Hruškové a Pavla Hössla Nejmohtnější stromy naší země.

Myslíte si, že památná Niklojc hruška bude mít jako památný strom konečně klid? Kdepak! V jejím bezprostředním okolí má vést obchvat Chválenic a Želčan. Rušná silnice by měla jít maximálně deset metrů od Niklojc hrušky. Co by realizace tohoto plánu včetně nezbytných terénních úprav udělala se soliterním stromem zvyklým růst po staletí uprostřed polí a pastvin, není třeba rozvádět. Práce na realizaci obchvatu nepokročily (i když objektivně řečeno – mnohým obyvatelům dotčených obcí se to vůbec nelíbí), a tak existuje naděje, že se plánovaná komunikace v blízkosti stromu nikdy neobjeví a Niklojc hruška bude ještě dlouho nerušeně kvést a plodit své bobky.

Mgr. Jiří Sankot

Foto Jiří Sankot

Učme se s Lüftnerkou

Sedm let připravovalo Sdružení IRIS s podporou zoologické a botanické zahrady environmentální náplň pro letní pobytové tábory pořádané dobrovolnými hasiči z Plzně-Skvřan u Drahotínského rybníka na severním Plzeňsku. Letos poprvé, poněvadž změna je život, byl program ve znamení retra. Děti se seznamovaly se starými věcmi, některé už nepamatovaly ani jejich rodiče, s jejich funkcí, jak se co dřív dělalo. Mnohé z dnešního pohledu primitivně, ale přesto vzhledem k tehdejšímu možnostem a době promyšlené a s lidským důvtipem. Jeden den patřil též ukázkám starých řemesel. Obstarala je parta, jež je každoročně předvádí na statku Lüftnerka. Děti se zájmem pozorovaly předváděnou zručnost i výsledky práce. Nechyběla ani možnost řemeslo si vyzkoušet. A tak si mnozí táborníci první v životě zkusily třeba sekání kosou. „Nato, že ji drží poprvé v ruce a mnohé ji předtím ani neviděly, a jaká je tu tráva, se k sekání staví dobře a nechybí jí fortel,“ pochvaloval si Ing. František Baloun, plzeňský člen Spolku sekáčů a kosců ČR.

Detailnější seznámení s tradičními zemědělskými stroji a nástroji čekalo děti – kde jinde než samozřejmě na statku z konce 19. a začátku 20. století – na Lüftnerce. „A toto je, děti, máselnice, v níž se stloukalo máslo, a toto je mechanická odstředivka mléka, s tímto nářadím začínal zemědělec polní práce. Ano, kdo to řekl první? Je to ještě docela primitivní pluh. A ví snad někdo, co vynalezli Češi bratřenci Vavrkovi? Přece ruchadlo, právě předzvěst pluhu. Po zoraní následovalo vláčení branami, setí a potom se čekalo na úrodu. Ta se v případě obilí zprvu sekala speciálními kosami bachlicemi, ženy ji svazovaly do snopků, z nich skládaly panáky. Později tuto práci nahradil samovaz. Mlátička, ta už přinesla na vesnici skutečně technický převrat. Na táboře jste viděly i mláčení cepy. To byla neskutečná dřina. S tou byly ostatně spojeny veškeré zemědělské práce. Třeba brambory. Dnes jejich plochy u nás neustále klesají, ale dříve to byla jedna z nejpěstovanějších plodin. Sázet se musely ručně, sklízet prakticky také. Pomáhal jen jednoduchý vyorač, lidově čert...“

Domácí zvířata na statku Lüftnerka jsou dlouhodobě mateřskými školami a nižším stupněm

ZŠ nejžádanějším výukovým programem nabízeným zoologickou a botanickou zahradou. Ovšem velký, ale přitom do značné míry nevyužitý, potenciál má Lüftnerka právě jakožto skanzen minulých zemědělských technik. Může dětem názorně ukázat, jak jednoduchá a nevykonná z pohledu dnešní velkovýrobní mechanizace ta dřívější byla. Ve spojení s exkurzí do některého zemědělského podniku, který takové možnosti školám nabízí, na Plzeňsku a Rokycansku, je to například Osecká zemědělská a obchodní, a. s., potom žáci zjistí, jak mílovými kroky jde technický pokrok vpřed. Jak daleko je od koňského potahu, přestože byl používán ještě v padesátých letech minulého století, k traktorům dneška, řízených počítačem, jež už dokážou tolik, že za chvíli bude traktorista povolání minulosti. A je to právě zemědělství, kde technika šla vpřed více než mílovými kroky. Naprosto přesvědčivě to prokázal právě letošní českobudějovický agrosalon Země živitelka. Jako největší tahák výstavy předvedl nejvýkonnější kombajn světa New Holland CR 11. Za hodinu zvládne tento obr vylátit 160 tun zrna, což je dvakrát až třikrát více než umí běžné moderní stroje. Technické směřování zemědělství přibližovaly dále expozice věnované Smart farmingu, tedy farmaření s využitím např. dronů, autonomních strojů a umělé inteligence. Při závratné ceně samochodné žací mlátičky se může leckdo ptát: A je to vůbec třeba, není to přehnané? Ale jde o stejnou otázku, jako přemýšlet nad klimatizací v autech, automatických bezpečnostních systémech, moderních technologiích obecně atd. Prostě lidstvu je dáno nestagnovat, vymýšlet stále něco nového ve svůj prospěch a pro svůj komfort. Navíc velkým motorem pokroku, inovací je všudypřítomná konkurence.

Lüftnerka ale má vedle zvířat a technického zemědělského skanzenu ještě jednu nabídku: Sice trochu skrytou mezi zelení, ale stále funkční: Je to – bez nutnosti jet na hranice Čech a Bavorska – naučná stezka Šumavou a Bavorským lesem. Prostě titulek Učme se s Lüftnerkou není vůbec nadsazený. A se začátkem nového školního roku je i naléhavě aktuální. (hy)

Foto František Hykeš

Poté, co František Baloun dětem ukázal, jak se s kosou zachází, pustily se samy do sečení.

TVÁŘE KAMPANĚ

1. ČÁST

Tentokrát rubrika představí ve dvou pokračováních deset nejrozmanitějších zvířecích druhů. Přesto jedno mají společné: Jsou představiteli aktuální ochranné kampaně Asociace evropských zoo a akvárií (EAZA) na podporu biodiverzity Vietnamu VIETNAMAZING. Tamní příroda je totiž neuvěřitelně druhově bohatá. Jenže za pár let to už nemusí být pravda. Vlivy, které ji ohrožují, se totiž neustále stupňují!

Foto Kateřina Misíková

Giboni z řádu primátů tvoří přechodnou skupinu mezi vyššími opicemi a lidoopy. Jako lidoopi mají zakrnělý ocas, na opice upomíná malý vzrůst. Délka těla se pohybuje kolem půl metru, hmotnost mezi šesti až sedmi kilogramy. Typické jsou pro ně štíhlé končetiny, hustá dlouhá srst a výrazně vzpřímená postava. Jejich nejcharakterističtější rysem je zpěv, pokládáný za projev společen-

ské komunikace; slouží k ohlašování příslušnosti k území a k partnerovi. Jde o skutečně melodické zvuky včetně čistých tónů. Společný duet párů trvá obvykle několik minut. Zvuk se může lesem šířit až do vzdálenosti třech kilometrů.

Pojmenování gibbon se dá přeložit jako „chodící po větvích“. Jeho dlouhé silné paže s hákovitými prsty mu totiž umožňují velice rychlý pohyb

z větve na větev. Dokáže takto překonat vzdálenost až 15 metrů.

Zbarvení srsti je velmi zajímavé. Dospělý samec je černý s bílými tvářemi – odtud druhový název – zatímco samice je běžová. Stejně zbarvená jsou rovněž mláďata po narození. Mezi šestým až osmnáctým měsícem stárí se původní barva mění na černou. Samičky se v období pohlavní dospělosti, tedy mezi čtvrtým až osmým rokem života, přebarvují zpět do běžové barvy.

Giboni vytvářejí rodinná společenství samce, samice a maximálně čtyř mláďat. Na jednom kilometru čtverečním lesa bývá od dvou do čtyř rodin. Svá území si hájí vokalizací, tedy používáním zpěvu.

Samice je březí sedm až osm měsíců, poté přichází na svět jedno mládě.

Potravou gibbonů je především ovoce. Jeho zralost si ověřují, podobně jako člověk, stiskem mezi prsty. Dále konzumují kořínky, listy a květy rostlin. Potřebné proteiny si doplňují požíváním drobného hmyzu a pavouků.

Gibon bělolící je kriticky ohrožený primát s denní aktivitou, který se v současné době vyskytuje pouze na několika lokalitách ve Vietnamu a v Laosu. Dříve areál rozšíření sahál též do Číny, avšak zde bylo pravděpodobně toto zvíře již vyhubeno. Největším nebezpečím je pro něj ničení a fragmentace tropických deštných lesů, dále lov pro maso a pro tradiční asijskou medicínu a také obchod se zvířaty. V evropských zoologických zahradách je zapojen do záchovného programu (EEP). V plzeňské zoo mu patří ostrov v sousedství nosorožčích jezer. Je hlavní tváří kampaně VIETNAMAZING.

IRIS KALENDÁRIUM

Návdavkem ke zvířatům a rostlinám

Hlavním úkolem květnových Dnů japonské kultury bylo letos důstojně připomenout 20. výročí slavnostního otevření unikátní kamenné japonské zahrady Šówa-en v původní botanické zahradě. A to se určitě podařilo. Dvoudenní program složený z kulturních a bojových vystoupení, z nichž některá měla v zahradě premiéru, byl velkolepou přehlídkou tradičního japonského umění. Účast pana velvyslance propůjčila prvnímu dni akce rozměr jedinečnosti a vznešenosti. Po slavnostním zahájení za účasti prvního náměstka hejtmána Plzeňského kraje Petra Vanky a radního města Plzně Ing. Vlastimila Goly se velvyslanec Nagaoka Kansuke společně s ředitelem Japonského informačního a kulturního centra v Praze Naoyuki Itó odebral na prohlídku samotné japonské zahrady a navazující zahrady v asijském duchu včetně Pavilónku zlatých rybek v typickém čínské stavebním stylu. Skutečnost, že

zoologickou a botanickou zahradu opouštěl pan velvyslanec až v pozdních odpoledních hodinách, když předtím ještě nakrmil nosorožce a žirafy, jen potvrdilo, že se mu zde líbilo. O tlumočení perfektní angličtinou se postarala studentka střední církevní školy v Plzni Bohdana Hurová. Ta rovněž po oba dva dny provázela zájemce o komentovanou prohlídku asijské části Zoologické a botanické zahrady města Plzně.

Návštěvníci Dnů japonské kultury se mohli zúčastnit ukázek různých druhů bojového umění v čele se samurajskou show v podání skupiny Gorin, mohli se naučit skládat origami nebo proniknout do tajů starojaponské tušové kresby či přípravy čaje, obdivovat kimono nebo sólový tanec kamigatamai, ochutnat japonskou gastronomii, zaposlouchat se do virtuózní hry na bambusovou flétnu šukuhači a strunný nástroj

Letošní Dny japonské kultury byly slavnostnější, velkolepější, zahajovacího dne se zúčastnil japonský velvyslanec v Praze jeho excelence Nagaoka Kansuke (vlevo).

Josef Hart: Rituály v nás

Patřím ke generaci, která všechny ty zvyky, obyčeje, rituály, jak je rok přinášel, ještě zažila. Ale nejen zažila, přímo se na nich aktivně podílela. Pamatuji si, jak jsem jako ještě zcela malý kluk, i když z úplně druhého konce Plzně, se jezdil s dědou dívat do Doudlevek k jezu na topení Morany a masopustní masky. K obdivování jarní velké vody v nivě Mže u Kalikovského mlýna jsme si vystačili sami, my parta roudenských kamarádů. Pokud voda s sebou přinesla rozlámané kry ledu, to bylo panečku dobrodružství. Do každé, která se přiblížila k okrajům několikadenního jezera, jsme si museli alespoň kopnout. Odvážnější na ně dokonce skákali. Nic bezpečného to nebylo, ve škole nás denně před nebezpečím varovali, ale nijak to nepomáhalo. Klukovská touha ukázat se, byla mocnější. Utopení nám zrovna nehrozilo, ovšem vymáčení v ledové vodě stačilo. Silné nachlazení a několik dnů v posteli následovalo pokaždé. Později, při cestách na Moravu, jsem zase zbožňoval tání okolo Telče, Mrákovína, Studené. Nikde jinde nebylo tak divoké a spontánní jako tady. Když se oteplilo a do sněhu se zabořily paprsky předjarního sluníčka před potoky vody přetékajícími přes silnici musela zastavovat dokonce auta.

Kouzlu Velikonoc jsem tak nějak naplno propadl až při studiích v Českých Budějovicích. Při hledání nových položek do herbáře jsem objevil vesničku Plav, kde děti držely Velikonoce, tedy ještě s malým v, snad dva týdny. Honily se po hřišti, některé v krojích, navzájem se mrskaly pomlázkami a házely po sobě vejci. Dokud jsem byl v Budějovicích, tuhle podívanou jsem si nenechal nikdy ujít!

Pálení čarodějnic bylo pro mne, městského kluka, něčím zcela neznámým a nevidaným. Objevila je pro mne kamarádka, když mne pozvala

Foto Milan Pták

Na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně ožívají od roku 2003 všechny hlavní tradice našich předků od jara do zimy Sdružení IRIS. Při Tradičních Velikonocích 2005 upletla trojice mladíků Miroslav Volf, Daniel a Jakub Jedlíčkovi 41,38 m dlouhou funkční naplétanou pomlázku. Agentura Dobrý den Pelhřimov ji zapsala do seznamu českých rekordů a kuriozit.

30. dubna do rodného Popelína. Jeli jsme podvečerním vlakem a už někde za Veselím nad Lužnicí hořela Českomoravská vrchovina desítkami, stovkami ohňů. Bylo to démonické a magické současně. Jedna vesnice dávala ohňové znamení druhé. A pokud existují nějaké mimozemšťané, rudé poselství vater určitě dolétne až k nim. Se zpožděním – kolika asi – světelných let...

Zažil jsem chmelové brigády, ale rituálem pečení brambor mě obohatily brigády bramborové. Kdeže jsou ty časy, kdeže jsou ta bramborová pole doprovázející každou českou vrchovinu... Dnes tuhle vůni podzimu připomíná pamětníkům snad jen vůně páleného dřeva v krbových kamnech.

A když se dny staly ještě kratšími a sychravějšími, nadešel čas pouštění draků. Studený podzimní vítr není nikdy příjemný. Zvlášť, začne-li foukat hned po teplém babím létě. Pro létání draků je ovšem nezbytný. A tak námi dětmi, a později i námi rodiči, kteří s pouštěním draků ratolestem pomáhali, byl brán na milost. A snad se nezdál ani tak nepříjemný.

Mikuláše jsem si jako dítko užíval do deseti let, potom se červená punčocha napěchovaná dárky za oknem přestala objevovat. To záliba v sánkování nám s kamarády vydržela déle, určitě do čtrnácti. Bylo zajímavé, jak pořád stejné sjíždění z kopce a tahání sáněk nahoru měnilo zimu od zimy obsah. Prostě vyblbnutí se po šesti hodinách sezení v lavicích na čerstvě napadaném sněhu přeměnilo v rychlostní závody, přejíždění stále odvážnějších hoblí. Až najednou bylo nejdůležitější, zda na svah, kde dnes mimochodem stojí nová fakultní nemocnice, přijdou také dvě sestry nosící nákup babičce bydlicí v jednom z uchráněných domků v posledních dnech války rozbombardovaného Kunčina Hrádku alias Ameriky.

Na tohle všechno jsem si vzpomněl s odstupem pěkné řádky let v předjaří, kdy přes silnice opět tekly potoky kalné vody a toky potoků a řek se zdvihaly k překročení břehů. Nebyla to voda z takového sněhu, jen z vydatných dešťových srážek. K probuzení rituálů v nás bylo však úplně jedno, kde se vzala. Hlavně, že byla a křísila vzpomínky. Jak vidno, stále silně. Jel jsem v Pošumaví několik kilometrů podle potoka plného vody a za šumění jeho proudu mi mozek vybavoval jednu kostičku z pomyslné dětské skládačky za druhou. A byl jsem tak rád, že patřím ke generaci, která všechny ty zvyky, obyčeje, rituály ještě prožila!

koto. Samozřejmě nechyběla přehlídka bonsajů a tvorba ikeban.

Do léta přivedla i letos rodiny s dětmi při návštěvě zoologické a botanické zahrady 22. června pohádková stezka v podání studentek střední církevní školy v Plzni. Tentýž den se konal rovněž II. ročník obnovené soutěžní Květinové dívky. Měl být lepší, než byl ten před rokem, ale nepodařilo se tak úplně. Nicméně děvčata si svůj den užívala a k organizačním nedostatkům byla shovívavá. Např. Eliška Procházková z Hrádku u Rokycan se světila: „Prezidentka soutěže Lenka Heindlová na nás byla velmi milá. Na jednu schůzku nás pozvala k sobě domů, kde nás i hostila pizzou. Bohužel promenáda ve svatebních šatech, ta chtěla předchodit přípravu. Šla jsem jako první, o to byla pro mne náročnější. Bez náviku nebyla pro diváky podívanou, jako mohla být. Pro příště bych se přimlouvala před finálovým odpolednem za pořádání zkoušky.“

O modeling se Eliška zajímá od 11 let, kdy ji někdo řekl, že je vysoká, štíhlá a hezká, že by z ní

byla dobrá modelka. Na soutěž Květinová dívka ji upozornila třídní učitelka. „Květinová dívka je myslím dobrá akce. Děvčatům, které baví móda, fotografování nebo modeling dává příležitost, jichž je v současné době velmi málo. Po prázdninách nastupuji na zdravotnické lyceum v Berouně, chci se věnovat v budoucnu psychologii, ale proč občas, když bude příležitost, se neprojit po molu jako modelka? Podle mne je to záliba jako každá jiná,“ uzavřela své vyznání šestnáctiletá Eliška.

Květinovou dívkou 2024 se stala Lucie Židlická. Stala se rovněž miláčkem publika. Na II. místě stanula Nika Krbcová, jako třetí se umístila Natálie Hottmarová.

Do prázdnin i zpět do nového školního roku provodil děti v zoologické zahradě tradiční sobotní program plný chladivých cen za splnění úkolů ve vědomostních i dovednostních soutěžích. Na konci června i v samém závěru srpna se konal za tropických teplot. (fh)

Foto 2x IRIS Miroslav Volf

Nejvíce se porotě i publiku líbila Lucie Židlická (uprostřed), druhé místo přiřkla porota Nice Krbcová (vlevo) a třetí se umístila Natálie Hottmarová. O titul soutěžilo 11 děvčat ve věku 14 až 17 let.

Foto František Hykeš

Lvím čtyřčatům byl v srpnu rok

Lva berberského v přírodě nepotkáte. Člověk ho vyhubil. Naštěstí se zachránilo několik jedinců, kteří mohli založit umělý chov v lidské péči. Jeho nositeli jsou především zoo. Podílí se na něm i ta plzeňská. A zdejší pár, pokud se jedná o potomky, se činí. Prozatím poslední přírůstek byla srpnová čtyřčata v roce 2023 (9. 8.). U návštěvníků budí stále zájem, ale v početné lví smečce už je lze poměrně těžko rozpoznat od ostatních mladých lvů. Více než rok stárí je na nich prostě poznat. Pro srovnání: Takto vypadala mláďata počátkem listopadu 2023, když jim byly tři měsíce, a takto počátkem září 2024.

Foto Kateřina Misíková

Největší prázdninovou „zákulisní“ akcí byly i letos přírodovědně zaměřené letní příměstské tábory

O ŠEDESÁT DĚTÍ VÍCE NEŽ LONI

Během čtyř běhů se v nich vystříдалo celkem 240 účastníků. Čekal na ně pestrý program zaměřený na poznávání přírody, týmovou spolupráci a dobrodružné hry.

První tři běhy se uskutečnily v areálu 1. základní školy na Severním předměstí, kam se vejde mnohem více dětí. Oproti tomu čtvrtý turnus konaný přímo v zoo byl komornější, ale o to více zasazený do unikátního prostředí, které táborníci celý týden poznávali, v němž se učili biologickým znalostem, ochraně přírody a seznámili se i se samotnou funkcí moderních zoologických zahrad.

Foto Vojtěch Kovařík

Šťastné prázdninové chvíle
v táborech plzeňské zoo.

Hlavním letošním tématem táborů byla „AQUA“. Týmy si vytvořily vlastní symboliku včetně názvu, vlajky a pokřiku. Hned na začátku se děti prostřednictvím zajímavé hry seznámily s táborovými pravidly. Ta je naučila zodpovědnosti, kterou během dalších dnů mnohokrát prokázaly. Mezi nejoblíbenější v pestrém programu patřila stopovačka s vodní tematikou, kdy děti procházely 2,5 km dlouhou stezkou, plnily úkoly pomocí QR kódů a tvořily kreativní videa a fotografie. Stopovačka skončila na Ranči Šídlůvák, kde se uskutečnilo hodnocení týmů. Každý den přinášel nové výzvy, jako byla tvorba stopy vydry, pracovní listy v zoo či překážková dráha s vodními prvky, která děti osvěžila a zároveň pobavila. Pro táborníky bylo připraveno také komentované krmení zvířat, nebo třeba sokolnická ukázka. Tábory plzeňské zoo a Sdružení IRIS přinesly dětem nejen spoustu zážitků, ale také nové znalosti a přátelství. Jednotlivé běhy vyvrcholily slavnostním nástupem s rodiči, kde se každá skupina pochlubila svými úspěchy, pokřikem a vlajkou. Na závěr nechyběla ani táborová diskotéka, kde děti mohly uvolnit nahromaděnou energii a společně si užít poslední táborové chvíle. (vk)

Rorýsi si zamilovali paneláky

S postupným „zabydlováním“ krajiny člověkem se část živočišných druhů dokonale přizpůsobila životu v blízkosti lidí a jejich sídla využívají ke svému vlastnímu bytí. Patří mezi ně i rorýs obecný. Více než 95 procent jeho populace sídlí v různých typech dutin na lidských stavbách, kde tvoří menší kolonie. Zejména výstavba sídlišť od 50. let minulého století, především pak pozdějších panelových, mu poskytla velké množství hnízdních možností. Masové zateplování pláštů budov jim však tuto nabídku bere.

Ačkoliv rorýs obecný po staletí žije v těsném sousedství lidí, často doslova pod jednou střechou, obecně se o něm ví poměrně málo. Přitom je to velmi zajímavý pták: Patří k nejvytrvalejším a nejrychlejším letcům, přestože původní představy o rychlosti značně převyšující 200 km/hod. nedávno přesná měření korigovala na „pouhých“ 111,6 km/hod.

Rorýs je temně hnědý pták velikosti nepřibuzné vlaštovky, od níž se liší velikostí srpkovitých křídel. Má je delší a užší. Oproti tělu má světlejší hrdlo, ocas je vidlicovitě vykrojený. Samci a samice jsou stejně zbarvení. Pták se v průměru dožívá sedmi let, nejvyšší zjištěný věk je 21 rok. Drápky na nohou mu umožňují přichytávat se na kolmých stěnách.

Rorýsi mají pevnou vazbu na hnízdiště; jsou mu věrní – stejně jako partnerovi – po celý život. Hnízdí jen jednou do roka, maximálně tři mláďata tráví v hnízdě průměrně 43 dny, tedy mnohem více než mláďata jiných ptáků srovnatelné velikosti. Někdy je tato doba ještě podstatně delší (až 57 dnů). To, když chladné nebo deštivé po-

Foto (repro - zdroj Wikipedie)

časí připraví rorýse dočasně o zdroj potravy, kterou tvoří hmyz a pavouci. Tehdy mláďata upadají do strnulého stavu, v němž mohou až dva týdny odolávat hladovění. Samice po celou tuto dobu zůstávají s nimi, zatímco samci a nehnízdící ptáci odlétají i stovky kilometrů daleko do míst s příznivějším počasím a dostupnou potravou.

Rorýs za den v průměru nalétá neuvěřitelných 800 km a díky fantastickým letovým schopnostem může ve vzduchu provádět všechny životně důležité činnosti: lovit potravu, odpočívat a spát, pářit se. Je stěží uvěřitelné, že mladí rorýsi, poté co vyskočí z hnízda, neuslednou prakticky po dobu jednoho roku! Pouze v extrémně nepříznivém počasí krátce odpočívají zavěšení na kmenech stromů či na spodní straně velkých listů.

Ornitologové odhadují počet rorýsů v Čechách na 60 000 až 120 000 párů. Ovšem ještě se neví, jak velký dopad budou mít úpravy pláštů budov, zejména zateplování, na úbytek jejich populace. Statistika z Prahy uvádí, že se zde jejich počet v období 1989 až 2000 snížil téměř o 45 procent! A jinak tomu není ani v dalších městech republiky. Těžko bychom mezi ptáky hledali obdobný příklad tak dramatického úbytku.

Rorýs je striktně migrující pták prožívající většinu roku v afrických „zimovištích“. Uvozovky jsou namístě, protože ptáci od nás odlétají už mezi polovinou července a srpna, takže jsou úplně prvním odlétajícím ptačím druhem. Doba návratu připadá na dny mezi 25. dubnem a polovinou května, ale nejvíce rorýsů přilétá v první třetině května. (il)

EXPEDICE ZA POZNÁNÍM **IRIS**

Četl jsem někde, že čím víc se o Aljašku dozvíš, tím víc sílí tvoje touha ji navštívit. Až je nepřekonatelná a ty se tam musíš vydat. Následující zážitky jsou potom mnohokrát silnější, než jsi si vůbec dokázal představit. A vůbec v ničem tě nezklame. Je to, Jiří, pravda?

Prožít Aljašku v celé její velikosti a nádheře

Text a foto Ing. Jiří Trávníček

O Aljašce a oblasti Yuokonu jsme se ženou uvažovali minimálně deset let. Někde vzadu v mozku byla pevně uhnížděná myšlenka na splutí na kánoích legendární řeku Yukon. Jenže jako obdivovatel a chovatel plazů jsem dal vždy přednost nějaké herpetologické expedici. Tu do Brazílie, jindy do Guatemaly či do jižní Afriky. Každoročně prostě důvod, proč opět ne Aljaška. Až v roce 2022 si nás několik spolužáků z vysoké zemědělské školy v Suchdole řeklo, že prostě jedeme. Že v našich letech je nejvyšší čas. Za chvíli přijdou se stářím nemoci, důchod a s ním méně peněz a – Aljaška je drahá destinace. Naštěstí syn velkého krušnohorského zemědělce, spolužáka Ing. Petra Zachardy Adam, sedl k počítači a všechno potřebné nám přes internet zařídil. Veškerá komunikace samozřejmě v angličtině a ještě bylo třeba počítat s tím, že Aljaška příliv turistů silně redukuje. Přesto dokázal i to, že jsme mohli cestovat přímo do správního centra Yukonu. Přípravě naší cesty se věnoval intenzivně půl roku. V polovině července loňského roku jsme nasedli do letadla směr vytoužená země. Měli jsme štěstí, dalo se tam tehdy ještě letět z Frankfurtu nad Mohanem. Cíl město Whitehorse, v překladu Bílý Kůň, správní centrum kanadského Yukonu.

Pokračování na straně 18.

Pokračování ze strany 17.

ALJAŠKA SE NEDÁ ODVYPŘÁVĚT

Hned druhý den po přeletu si půjčujeme od cestovní kanceláře tři kánoe a vydáváme se na pětidenní splutí středního toku Yukonu. Na začátku cesty nás ovšem ještě čeká přeplutí asi dvousethektarového jezera Laberge. To ale na motorovém člunu. Ačkoliv z mládí zkušený vodák, patnáct let jsem dělal závodně slalom na divoké vodě, z řeky, i když to nebyla žádná velká divočina, jsem měl po celou dobu mrazení. Představte si být pět dnů odříznutí od civilizace, uprostřed divoké přírody, kde nikdo nežije. Bez průvodce, bez signálu v mobilu. Třeba celou plavbu, pokud tě nepřekvapí ranger, nevidíš člověka. Co si s sebou nevezměš, to nemáš. Zvláštní, hodně zvláštní pocit! Na druhou stranu neskutečný adrenalin, na který jsme se všichni těšili. Navíc umocněný zdejší krajinou. Svými rozměry naprosto nepředstavitelnou a neskutečnou. Charakterem se sice dá vzdáleně přirovnat ke scénériím severní Evropy, ale rozlehlostí je naprosto jedinečná. A také tím, jak je neobydlená. A jak si žije vlastním, prozatím takřka necivilizovaným životem. V době naší návštěvy zuřily na jihu Yukonu obří požáry. Hořely stovky kilometrů čtverečních lesů. Viděli jsme v dálce dým a cítili kouř. Nikdo je nehasil, ani se o to nepokoušel, snad to bylo i nad lidské možnosti a síly, příroda si musí pomoci sama. Aljaška, která pro nás začala už v kanadském Yukonu, se nedá prostě odvyprávět, tu musíš prožít. Ale ještě bych se vrátil k řece Yukonu: Jde téměř o veletok s rychlým spádem, ale, a to je pro vodáka dobré, s malým množstvím peřejí.

ZŮSTALO JEN U EXKREMENTŮ

S kým se dá na březích Yukonu určitě potkat, jsou medvědi. Žije zde medvěd černý a medvěd grizzly, mimochodem blízký příbuzný našeho medvěda hnědého, jen severoamerický poddruh. Základní prostředky proti medvědům se dají koupit v každé půjčovně lodí. Ostražitosti ale není nikdy dost. Na březích jsou občas velice jednoduché, řekl bych, symbolické kempy. Můžeš se v nich ubytovat, s jídlem tam musíš být ale velice opatrný. Právě s ohledem na medvědy. Místní rangeři kontrolují především to, jak jsou turisté ukáznění právě v tomto ohledu. A pokuty jsou značně vysoké! Nikdo nechce řešit mrtvé.

My jsme bohudík – či bohužel – za celých pět dnů žádného medvěda nespatriili. Ale jednou, šli jsme se podívat do přírody kousek od břehu, jdeme asi pět kilometrů po vyšlapané pěšince a míjíme desítky medvědích exkrementů. Je to zvláštní pocit: Žádné zvíře sice nevidíš, ale víš, že je někde docela nablízku. Třeba tě i pozoruje z nějakého úkrytu.

Konání rangerů jsme jednou zažili tak říkajíc v přímém přenosu. Rodina si postavila v kempu stany, utábořila se. Jídlo sice dali do vyhrazeného prostoru, ale s sebou do stanu si vzali chleba namazaný máslem. Což se samozřejmě kvůli medvědům nesmí. Jejich konání neuniklo očím rangerů, takže okamžitě zakročili. V naprostém klidu jim sdělili, jakého přestupku se dopustili a pokud se ještě jednou proviní proti zdejší předpisi, čeká je jediné: Budou vyhoštěni, což znamená koupit si letenku na nejbližší spoj a urychleně opustit zemi.

S malou nadsázkou na dosah bájněho Klondike, části oblasti Yukonu a současně řeky téhož jména, přítoku Yukonu, jsme si pomyslně užili i zlatokopeckého dobrodružství. Ale to je dnes návrat ne do minulého, ale už předminulého století. I když zlato se zde těží dodnes.

NAMÍSTO JEZER POUŠŤ

Nejmenší poušť na světě – Carcross Desert – jsme se opravdu jen dotkli. I když její šířka nepřesahuje

šest set metrů a celková plocha necelé tři čtvereční kilometry. Jde vlastně jen o sérii písečných dun, další fascinující místo v provincii Yukon. Písek je pozůstatkem z poslední doby ledové, kdy se zde tvořila velká ledovcová jezera. Poté, co vyschla, obnažily se vrstvy písku na jejich dně, vanoucí vítr vytvořil duny. Kritérium odborníků, stanovené pro suchou poušť zcela nesplňuje, poněvadž by na ni muselo ročně spadnout méně než 250 mm srážek. Zdejší roční dešťový úhrn se pohybuje v průměru od 250 do 500 mm deště, což odpovídá podle definice polosuché poušti. Obrovské množství písku a sedimentů je v neustálém pohybu vířenem větrem,

1. Příroda kanadského Yukonu je úchvatná.
2. Na legendární řece Yukonu.
3. Flóra Aljašky je v mnoha směrech podobná rostlinstvu severní Evropy.
4. Nejmenší poušť na světě Carcross Desert.

takže zdejší vegetace je na hranici mezi růstem a zánikem. Přesto zde roste řada unikátních rostlin, vesměs endemitních. Zcela bez života není území ani z hlediska živočichů, zejména hmyzu.

NEJVĚTŠÍ ZÁŽITKY – UŽ AMERICKÉ

Další naší zastávkou je Národní park Glacier Bay. Ale to už jsme na území Spojených států. Jak známo, Aljaška je jedním z padesáti federálních států USA. Strávili jsme zde několik dnů. Úchvatným pozorováním desítek velryb v mořských zátokách, ale rovněž mořských vyder. Oproti předchozí destinaci bylo na první pohled zřejmé, že zde o turisty není rozhodně nouze. Odpovídal tomu turistický komfort, stejně jako i obrovské výletní lodě, které dokážou pojmout až osm tisíc pasažérů. Něco, co je pro člověka, který má rád přírodu, pokud možno divokou, naprosto nepochopitelné. Také jsme se snažili být od nejzajímavějších míst co nejdál, i tady jsme hledali Aljašku bez davů zvědavců. Objevovat panenskou krajinu se nám dařilo, ale vyžadovalo to při zdejších vzdálenostech přelety letadly či přejezdy lodí.

K největším zážitkům patřilo, když jsme v ledovcovém přírodním parku spatřili kamzíky běláky. Řadu let jsme je chovali v zoo, a vidět je v přirozeném prostředí, to byl můj velký sen. Dalším naprosto úžasným zážitkem bylo setkání s domorodými lidmi – indiány v jejich národních centrech. Nikde nechybí muzeum, ale jinak si žijí svým, i když prakticky moderním životem. Samozřejmě jezdí auty. Mají ovšem stále vlastní školy, v nichž se mimo jiné učí tradicím dané komunity a tradičním řemeslům. Je to podívaná pro turisty, ale současně je to užitečné pro ně samé, protože si udržují rodovou kontinuitu a poznávají kořeny, z nichž vzešli. To se mi moc líbilo.

Poslední týden jsme si půjčili auto a projížděli oblastí velkou asi 500 čtverečních kilometrů. Kde se nám líbilo nejvíce, vydali jsme se na kratší nebo delší pěší túru. Byl už to víceméně takový turistický relax. Přesto to byla místa, kam bych se chtěl ještě jednou vrátit. A pobýt zde tři čtyři měsíce. Prostě si plně vychutnat a prožít rozměr zdejší krajiny.

ZNÁME SE?

Pokračujeme v soutěžním představování zvířat zařazených do Evropského zachovného programu a chovaných v plzeňské zoo. Dnes se od ptáků v minulém čísle přesuneme o vývojovou třídu níže mezi plazy a krátce si představíme korovce jedovatého. Návštěvníci si mohou jejich chovný pár prohlédnout v sukulentním skleníku, nyní v expozici Svět sucha. Korovci jsou jedni z mála jedovatých druhů ještěřů na světě. Pro zdravého člověka ale kousnutí nebývá smrtelné. Zmíněný druh dorůstá délky kolem 50 cm a hmotnost se pohybuje kolem 0,5 kg. Jeho nejbližším příbuzným je korovec mexický, rovněž zařazený do EEP.

Foto Kateřina Mísková

Foto Miroslav Dohnal

Foto Aleš Zíka

- 1 Korovec miluje sucho a teplo. Je pouštním živočichem?**
A/ ANO
B/ NE
- 2 Našli bychom ho např. v Sonorské poušti v Mexiku?**
A/ ANO
B/ NE
- 3 Sonorská poušť má v Zoologické a botanické zahradě města Plzně vlastní expozici?**
A/ NE
B/ ANO
- 4 Sukulentní skleník byl vybudován na konci osmdesátých let minulého století jako expozice společně představující teplomilné a zejména suchomilné rostliny a živočichy. Jak se jmenuje skupina rostlin, jež především reprezentuje suchomilnou flóru?**
- 5 Korovci patří mezi ještěry. Ti společně s želvami a hady tvoří živočišnou třídu:**
A/ obojživelníků
B/ plazů
C/ invertebrátů
- 6 Na kterém z úvodních snímků se korovec jedovatý představuje?**

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: Zoo a BZ města Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se v případě správných odpovědí a štěstí při losování na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 1. čísla časopisu IRIS, ročník 2024:

Jana Petraková, Strakonice; Olga Luňáčková, Čestice; Anna a Eliška Kasalovi, Sulislav; Anna Ježková, Kraslice; Patrik Blažek, Kaznějov.

Správné odpovědi na soutěžní otázky z 1. čísla IRISu 2024:

1/ želvu paprscitou představoval prostřední snímek; **2/** jediným u nás původním (snad) druhem želvy je želva bahenní; **3/** matamata třásnitá je k vidění ve specializované expozici Akva-tera; **4/** na světě žije více jak 350 druhů želv; **5/** karetky novoguinejské jsou vybaveny ploutvemi; **6/** kožatka velká je mořský druh.

Ano, vzhledem k počtu odpovědí, a to správných odpovědí, jsme se rozhodli opět výjimečně vylosovat pět výherců.

Všem výhercům blahopřejeme!

Návštěvnícký servis

ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADA MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

listopad – únor: 9 – 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 220 Kč, zlevněné 160 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 720 Kč.

Dva dospělí + tři děti 850 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma.

Parkoviště 100 Kč (osobní auto), 150 Kč (autobusy).

Dinopark je v období listopad až březen uzavřen.

Roční permanentky Zoo a BZ – rodinná

(dva dospělí + dvě děti po dovršení věku 3 let) 3 000 Kč,

(dva dospělí + tři děti 3 200 Kč)

V pondělí senioři nad 60 let v Zoo a BZ 30 % sleva!

Psí do Zoo a BZ přístup nemají!

Akva-tera Palackého ul. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 70 Kč, zlevněné 50 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy Zoo a BZ

i Akva-tera využijte výhodných permanentek!

Podrobný ceník najdete na webových stránkách zahrady.

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň, tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 200 Kč. Pokud si chcete čtvrtletník IRIS předplatit, kontaktujte nás na e-mailu: zoo@plzen.eu, nebo na telefonu: **378 038 303**, případně poštou na adrese: **Zoo a BZ Plzeň, Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.**

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V **Plzni** na adrese vydavatele, v Akva-tera v Palackého ul. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4. V **Karlových Varech** na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli. V **Chebu** v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat také ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji a dále v informačních centrech v Klatovech, Rokycanech, Stříbře a Rožmitále pod Tř., v Muzeu Českého lesa v Tachově, v sídle Svazku obcí Blatenska v ul. Na Tržišti/Spálená a na odboru životního prostředí MěÚ Strakonice v ulici Na Stráži.

ZOOTRHY 2024

**9 – 12 hodin, areál bývalé plzeňské papírny,
Zahradní 173/2**

12. 10., 9. 11., 14. 12.

Prodej, nákup a výměna terarijních živočichů, exotických rostlin, krmiv, chovatelských potřeb a literatury.

Jejich přejímka od 6 do 9 hod. Cena stolu 200 Kč.

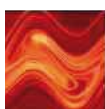
Rezervace: 777578 676. Pořadatel burzy si vyhrazuje právo změnit v případě nutnosti termín nebo místo konání Zootrhů Plzeň.

Sledujte proto www.zootrhy.wz.cz

NEJVĚTŠÍ VÝROBCE ENERGIE V PLZEŇSKÉM KRAJI

ZÁKLADNÍ PŘEDMĚTY PODNIKÁNÍ

- výroba tepelné energie
- výroba elektrické energie
- rozvod a distribuce tepelné energie a energie chladu
- výstavba, připojování a rekonstrukce stávajících tepelných zařízení

TEPLO

Společnost zásobuje teplem přes 40 tisíc domácností, řadu institucí a mnoho výrobních podniků.

CHLAD

Energii chladu je možné využívat jak pro klimatizaci komerčních a bytových objektů, tak pro průmyslové chlazení.

ELEKTRINA

Výroba energie z uhlí, ale navíc i z obnovitelného zdroje - biomasy řadí společnost na špičku mezi českými energetickými podniky.

EKOLOGIE

Primárním úkolem společnosti je vyrábět energii nejen levně, ale také s co největšími ohledy na životní prostředí.

Plzeňská teplárenská, a.s., Doubravecká 2760/1, 301 00 Plzeň
telefon: 377 180 111, zelená linka: 800 505 505
e-mail: inbox@plzenskateplarenska.cz

www.plzenskateplarenska.cz

Vodárna Plzeň

Máme stejné cíle, respekt k přírodě a její ochranu.

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Hlavní partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

Šmucler
Borská 59, Plzeň

SKODA

SKODA Plus

Das WeltAuto.

Hyundai Promise

Šmucler

JSME HRDÝM PARTNEREM

#SmuclerPodporuje